

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ГАРАСИМІВ Ольга Ігорівна

**Механізм соціального супроводу внутрішньо
переміщених осіб. / The mechanism of social
support of internally displaced persons**

спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Публічне управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ПУАзм-21
О. І. Гарасимів

Науковий керівник:
д.е.н., професор, А. Ю. Васіна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **М. М. Шкільняк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Об'єктивна необхідність, сутність та завдання соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

1.2. Законодавчо – нормативна база соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ДОСЛІДЖЕННІ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Аналіз рівня соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб в дослідженні територіальної громади

2.2. Організація соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

2.3. Оцінка формувань механізмів соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1. Удосконалення механізму забезпечення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

3.2. Удосконалення функціональних механізмів соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Основний фокус розміщено на гарантуванні прав на житло, захисті власності, пенсійному та соціальному забезпеченні, конкуренції на ринку праці, правах на освіту та медичну допомогу, а також підтримці територіальних громад у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщеною особою вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка законно перебуває на території України та має право на постійне проживання, але була змушена покинути своє місце через негативні наслідки збройних конфліктів, тимчасову окупацію чи природні катастрофи.

Згідно з Конституцією, Україна є суверенною, демократичною, соціальною і правовою державою, яка визнає людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, безпеку як найвищі соціальні цінності.

Права та свободи людини визначають спрямованість державної діяльності, а держава несе відповідальність перед людиною за свої дії. Забезпечення прав і свобод людини є головним завданням держави.

З 2014 року Україна перебуває в стані неоголошеної війни, що спричинило масове переміщення громадян через бойові дії та окупацію частини території. З цього часу кількість внутрішньо переміщених осіб у країні сягнула 4,9 мільйонів.

У зв'язку з надзвичайними викликами, що виникли через війну, і значним навантаженням на держбюджет, уряд вживає заходів для підтримки системи соціальної допомоги населенню.

Аналіз публікацій підтверджує потребу у вивченні потреб внутрішньо переміщених осіб у Борщівській міській територіальній громаді Чортківського району Тернопільської області, включаючи житло, освіту, працевлаштування, медичні, психологічні, соціальні та реабілітаційні послуги. Також наведені висновки та рекомендації щодо поліпшення діяльності місцевої влади для дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграції у громаду.

Мета дослідження. Метою роботи є удосконалення теоретичних підходів та розробка рекомендацій з підвищення ефективності механізму соціального супроводу для внутрішньо переміщених осіб.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань:

1. Збір інформації про внутрішньо переміщених осіб у відповідному регіоні, охоплюючи їх соціально-економічний стан, такі як кількість зареєстрованих осіб, їх розподіл за районами та місцевістю, демографічний склад, працевлаштування, кількість дітей, що навчаються, отримання фінансової та іншої допомоги.

2. Аналіз та систематизація інформації про зацікавлені сторони, які надають підтримку внутрішньо переміщеним особам у соціально-економічній сфері регіону, такі як органи влади, місцеве самоврядування, міжнародні гуманітарні організації та громадські ініціативи.

3. Огляд ситуації із забезпеченням соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб у регіоні, включаючи доступ до житла, працевлаштування, медичних та освітніх послуг.

4. Збір відгуків щодо задоволеності потреб внутрішньо переміщених осіб та виявлення проблем у соціально-економічній сфері через анкетування (не менше 100 анкет) та проведення фокус-груп (не менше 2) з різними категоріями внутрішньо переміщених осіб.

5. Підготовку звіту, що містить результати анкетування, фокус-груп та інтерв'ю, з поданням записів/стенограм.

6. Розробку рекомендацій з покращення забезпечення соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб, базуючись на зібраній інформації та отриманих відгуках.

Ця робота спрямована на вивчення та покращення супроводу для внутрішньо переміщених осіб, з метою підвищення їхнього соціально-економічного статусу та покращення якості життя.

Об'єкт дослідження: механізм соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб у Борщівській територіальній громаді Чортківського району Тернопільської області.

Предметом дослідження: теоретичні та методичні засади механізму соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб у відповідному регіоні.

Методи дослідження. Для досягнення цілей випускної роботи та вирішення поставлених завдань застосовувався системний підхід, який дозволив провести комплексне дослідження механізму соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. При аналізі теоретичних основ формування цього механізму використовувалися загальнонаукові методи пізнання, такі як: аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування та конкретизація, метод аналогії. Під час оцінювання вітчизняного досвіду використано специфічні методи, такі як: анкетування, групування, порівняння, статистичний аналіз, вертикальний та горизонтальний аналіз. Для наочного відображення статистичних даних були використані методи узагальнення та графічного представлення даних, а також табличний метод. У розробці рекомендацій щодо удосконалення механізму соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб були застосовані методи аналізу та синтезу, групування та порівняння.

Інформаційною базою є: законодавчі та нормативні акти з питань механізму соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб, підручники та навчальні посібники, періодична економічна література, статистичні звіти та Інтернет ресурси.

Науковою новизною отриманих результатів є: теоретичне обґрунтування та практичне вирішення сукупності завдань пов'язаних із механізмом соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені напрямки удосконалення можуть бути використані в роботі закладів охорони здоров'я, у роботі науково-дослідних установ та навчальному процесі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Об'єктивна необхідність, сутність та завдання соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Ще починаючи з 2014 року наша Україна перебувала в стані неоголошеної війни. На сході нашої держави частина території незаконно була анексована та тимчасово окупована російською федерацією, на частині території велися бойові дії.

«24 лютого 2022 року, близько 5 години ранку країна –терорист оголосила війну Україні. Почалися інтенсивні обстріли підрозділів ЗСУ на сході країни російськими військами та ракетні обстріли по аеродромах та складах зброї майже на всій території України. Із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64 було ухвалено запровадження воєнного стану в Україні» [1].

Внаслідок вторгнення росії на територію України відбулась значна руйнація цивільної інфраструктури, помешкань, загибелі українських громадян. Більшість жителів окупованих територій були змушені покинути свої домівки. Люди з окупованих територій почали масово виїжджати цілими родинами у більш безпечні місця, що призвело до переміщення великої кількості осіб в середині країни. «Станом на сьогодні в нашій країні нараховується понад 10 мільйонів внутрішньо переміщених осіб, – зазначено в новинах Міністерства юстиції України» [2].

Малиха М.І. зазначає: «Термін *переміщена особа* почав широко використовуватися ще під час Другої світової війни, в результаті якої близько 10 млн. чоловік було залучено до примусової праці або ж вислано з країн звичного місця проживання за расовими, релігійними або політичними міркуваннями» [3, с.7].

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) - це український громадянин, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України за

законними підставами та має право на постійне проживання в Україні, але була змушена покинути своє місце проживання через негативні наслідки збройних конфліктів, окупації, насильства, порушень прав людини або надзвичайних природних або техногенних ситуацій.

Ці люди - це ті, хто раптово залишив свої домівки через конфлікти, ворожнечу, систематичні порушення прав або природні лиха, проте залишаються на території своєї країни. Фактично, вони - це ті, хто відповідає визначенню "вимушені переселенці", проте залишаються в межах своєї країни та можуть розраховувати на захист власної країни.

«Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, будучи громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава і неспроможна забезпечити такий захист. Тому надання допомоги таким особам з боку міжнародних органів може кваліфікуватися як втручання у внутрішні справи держави» [4].

«Сутність поняття значно розширилась в останні півстоліття. Категорію переміщених осіб також часто прирівнюють до категорії вимушених мігрантів. Внутрішньо переміщених осіб слід відносити до групи внутрішньої міграції, зумовленої некерованими факторами, такими як природні катаклізми, військові сутички та інше» [5, с.7].

За даними національного інституту стратегічних досліджень, Україна стикається з проблемою внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з моменту російської анексії Криму та конфлікту на частині Донбасу, через який понад 1,5 мільйона осіб були змушені покинути свої місця проживання. Однак пізніше відбулося ще більше переміщень через повномасштабне вторгнення РФ. Воєнні дії, бомбардування населених пунктів та деокупація захоплених територій призвели до постійних змін у чисельності та складі ВПО.

На середину червня 2023 року було зареєстровано 4 871 807 внутрішніх переселенців, серед яких 60% жінок і 40% чоловіків. Кожна п'ята зареєстрована ВПО (21,6%) - це діти до 17 років і особи старше 65 років. Навіть 700 людей

віком 100 років і більше були змушені залишити свої домівки через війну. Однак офіційні дані можуть недооцінювати реальну кількість ВПО, оскільки близько 2 мільйонів громадян, хоч і пережили вимушені переселення, не зареєструвалися з різних причин.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) провела 13 раундів опитування населення України протягом півтора року війни. Ці опитування допомагають оцінити масштаби та динаміку вимушених переміщень. За оцінками МОМ, станом на червень 2023 року, в країні налічувалося 5,1 мільйона ВПО. Незважаючи на зниження кількості ВПО починаючи з серпня 2022 року (див. Рис. 1.1), строк перебування людей у статусі ВПО збільшувався. Понад половина всіх ВПО (60%) зазначили, що перебувають у такому статусі вже протягом року або й довше.

«Більшість ВПО походять зі Сходу та Півдня країни – відповідно 67 % (приблизно 3,4 млн осіб) та 17 % (близько 867 тис. осіб). Зокрема, вихідцями з Харківської області є 25 %, Донецької – 21 %, Запорізької – 10 %, Херсонської – 10 % та Луганської – 7 %. Переселенці із зазначених областей знайшли прихисток по всій Україні, але найбільше – у м. Києві та Київській області (9 % і 9 % відповідно), Харківській (14 %) та Дніпропетровській (12 %) областях» [6]

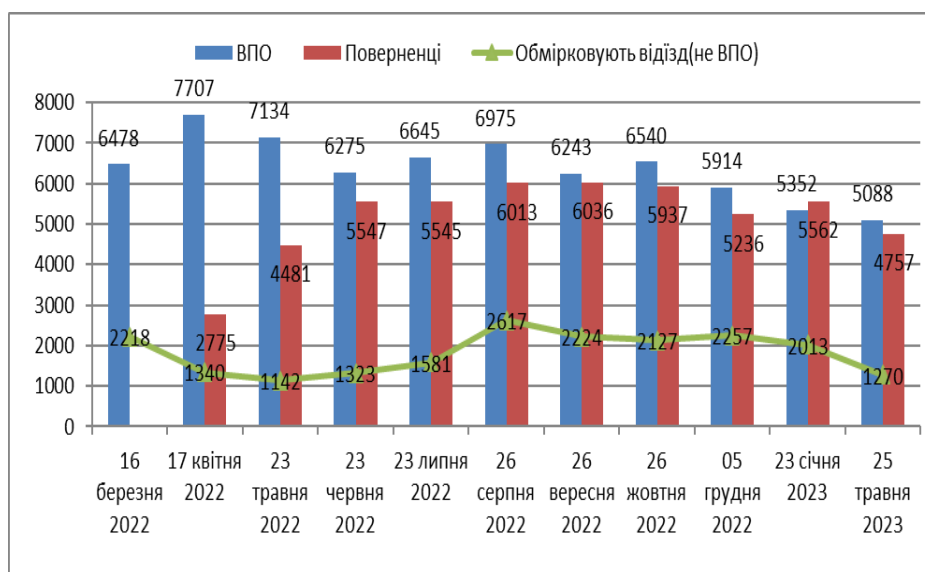

Рис. 1.1. Чисельність ВПО за оцінками Міжнародної організації з міграції, тис. осіб

Україна, перебуваючи у стані війни, стикається з проблемою вимушених переселенців. Масова міграція населення на більш безпечні території почалася через повномасштабне вторгнення країни-агресора на її територію. Ця ситуація призвела до знищення тисяч будівель і руйнування сімей, залишивши багато людей абсолютно без роботи, житла та будь-яких засобів існування. Внаслідок цього вимушено переміщені особи потребують матеріальної, фінансової, психологічної та соціальної підтримки, що стало серйозним викликом для держави та суспільства.

Серед основних проблем, що виникли через явище вимушеної міграції (рис.1.2), українське суспільство стикається з соціальними проблемами, складнощами у сфері охорони здоров'я та освіти, побутовими труднощами та численними іншими викликами.

Рис.1.2. Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні .

«Особливо стресовою і травматичною ситуацією ці події стали для дітей, які змушені були змінити місце проживання і отримали статус внутрішньо переміщеної особи. Діти взагалі є більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників оточуючого середовища, аніж дорослі, а діти з внутрішньо переміщених сімей змушені зустрічатися із травматичними і стресовими чинниками значно частіше. Ці чинники впливають на дитину в період її розвитку, тим самим порушуючи нормальні процеси формування і становлення особистості. Пережитий травматичний досвід впливає на когнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистісні відносини, самооцінку і, в цілому на світогляд. Травмуючі обставини залишають дитину без стабільного, безпечного та підтримуючого оточення, яке є необхідним для нормального розвитку» [8, с.22].

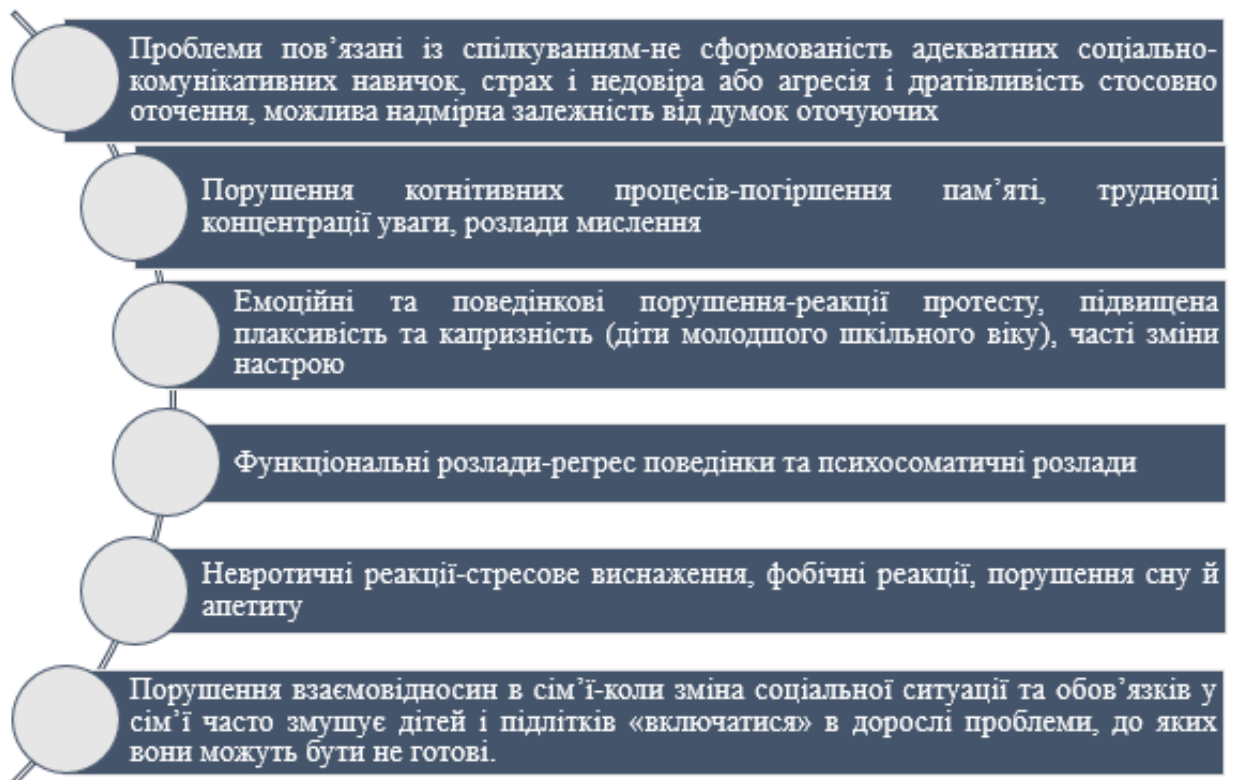

Рис.1.3.Основні проблеми, які спостерігаються у внутрішньо переміщених дітей

«Внутрішньо переміщені особи, перебуваючи на території власної держави, є її громадянами і користуються рівними з іншими громадянами правами. На відміну від біженців, для яких спеціальний правовий статус є

необхідний, оскільки вони втратили захист власної держави і змушені шукати його на чужій території, ВПО не потребують такого статусу. Основний обов'язок і відповідальність за надання захисту і гуманітарної допомоги ВПО покладається на національну владу. ВПО, які стали жертвою порушень міжнародних норм в царині прав людини або норм міжнародного права, повинен бути наданий повний і вільний від дискримінації доступ до ефективних засобів правового захисту та до правосуддя. Права ВПО, так само як і зобов'язання державних та інших владних органів відносно них, закріплені в Керівних принципах з питання про переміщення всередині країни, що стали міжнародно-визнаним стандартом поведінки влади в ситуаціях внутрішнього переміщення» [9,с.29].

Унаслідок конфлікту росії з Україною, тисячі людей, що втратили свої домівки, звернулись за притулком у західних областях країни. Це поставило перед державою та місцевими органами влади серйозне завдання. Влада вжила заходів для забезпечення соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб.

«Соціальний супровід – комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння у отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин» [10].

Отримувачами соціальних послуг є сім'ї або окремі особи, що переживають складні життєві обставини. Надання таких послуг відбувається лише після оцінки індивідуальних потреб отримувача, складання індивідуального плану та укладення договору про надання соціальних послуг.

Соціальний супровід розв'язує ряд завдань: адаптація клієнта до реальних умов життя, реабілітація та виходження з кризових ситуацій, підвищення соціального статусу, відновлення здоров'я та позбавлення від шкідливих звичок, ство-

рення умов для самореалізації в сім'ї та суспільстві. Фахівці, які здійснюють супровід, це соціальні працівники, психологи, педагоги, медичні та реабілітаційні працівники, які працюють у спільних групах.

Соціальний захист — це сукупність заходів та витрат, пов'язаних із фінансовою допомогою певним верствам населення, що через різні обставини не можуть забезпечити собі достатній дохід. Термін «соціальний захист» з'явився у міжнародних актах у середині ХХ століття. Це поняття визначається як ширший захід і система заходів держави для забезпечення основних соціальних прав людини та громадянина. У вузькому розумінні, соціальний захист — це соціально-захисна діяльність держави для захисту населення від негативних соціальних ризиків. Це показує, що держава приймає участь у створенні соціального захисту населення.

Сучасна правова держава має гарантувати право на достатній рівень життя, забезпечуючи населення їжею, житлом, медичною допомогою, засобами до існування та соціальне забезпечення в разі втрати засобів до існування. Право на соціальний захист — це конституційне право кожної людини, що закріплене в статті 25 Декларації прав людини. Згідно зі статтею 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття та в інших випадках, передбачених законом.

Структурно соціальний захист в Україні складається з таких частин:

Державний соціальний захист;

Недержавне соціальне забезпечення.

«Державний соціальний захист у свою чергу складається з загальної системи соціального захисту (загальнообов'язкове соціальне страхування та державна соціальна допомога), спеціального соціального захисту (така форма соціального захисту, яка передбачає спеціальні умови його здійснення) та додаткового соціального захисту (передбачений законодавством для таких категорій населення, як діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, ветерани війни, ветерани праці...). Система соціального захисту населення в

Україні включає: пенсії, допомога по безробіттю, допомога при народженні дитини, програма допомогою сім'ям з дітьми, державні програми дотацій і житлових субсидій, допомога на поховання, державна система охорони здоров'я, державна система освіти, соціальний захист осіб, постраждалих від аварії на ЧАЕС, соціальний захист внутрішньо переміщених осіб. Держава активно сприяє розвитку системи соціального захисту» [11].

«Сьогодні в Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб у цілому – з них 2,6 млн щомісячно отримують виплати. 3,6 млн осіб – це ті особи, хто стали ВПО після 24 лютого 2022 року» [11].

1.2. Законодавчо – нормативна база соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Місцеве самоврядування у своєму сучасному вигляді зіткнулося з унікальними викликами внаслідок широкомасштабного вторгнення Росії, що відбулося в Україні. Українські громади, в дуже жорстких та небезпечних умовах, відтворюють принципи та стандарти основних міжнародних документів з місцевого самоврядування на практиці, особливо важливих у часи війни.

Наприклад:

- Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 15 жовтня 1985 р.) відзначає справедливість ідеї субсидіарності.

- Всесвітня декларація місцевого самоврядування (Ріо-де-Жанейро, 26 вересня 1985 р.) розширює поняття місцевого самоврядування, наголошуючи на "праві та обов'язку місцевих органів влади регулювати й вести державні справи під свою відповідальність та на користь місцевого населення".

- Європейська хартія міст 1992 року акцентує на відповідальності місцевих органів у створенні економічного зростання на місцях.

Ці документи допомагають місцевим громадам відповідати на виклики війни та розвиватися в умовах, які вони зазнають у сучасних умовах.

«Реформа децентралізації в Україні є однією з найуспішніших і найпоспідовніших за останні вісім років. Запорукою цього стали давні

європейські традиції місцевого самоврядування, послідовність керівництва держави та системна методологічна й інституційна допомога міжнародних організацій. Успішність реформи територіальної організації влади в Україні визнають міжнародні партнери. Саме тому основні завдання Уряду на 2022–2025 рр. було спрямовано на забезпечення стійкого розвитку регіонів і ТГ. Водночас ці плани зазнали вимушеної корекції через російський напад. Рішення центральної влади, спричинені потребою оперативно реагувати на умови воєнного часу, призупинили процеси децентралізації у певних напрямках» [12].

З початку повномасштабної війни росії з Україною тисячі громадян покинули свої домівки і органи місцевого самоврядування змушені були оперативно організувати їх соціальний захист та соціальний супровід. Права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб, їх соціальний супровід та захист нормативно закріплені в межах національного законодавства. Порядок набуття правового статусу внутрішньо переміщеної особи визначений Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Отримавши дозвіл на внутрішнє переміщення, люди можуть покинути зони активних бойових дій. Для отримання статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО), згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року №204, можна звернутися до Управління соціального захисту населення (УСЗН) у райдержадміністраціях та місцевих радах колишніх обласних міст. Крім цього, після завершення розробки програмного комплексу «Соціальна громада» у березні 2022 року, дві інші «точки» для отримання довідки ВПО з'явилися. Це уповноважені особи громади, які визначені місцевим самоврядуванням, та Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП).

Також відзначається можливість подати заявку через Портал Дія. Важливо зазначити, що не всі ЦНАП наразі працюють з цією послугою. У процесі отримання статусу ВПО особа повинна пред'явити паспорт (документ, що підтверджує громадянство України) або документ, який підтверджує спеціальний статус для негромадян України, а також свідоцтво про народження дитини та докуме-

нти, що підтверджують родинні зв'язки. Якщо місце проживання в зонах активних бойових дій не відображено у документах, можуть бути пред'явлені додаткові докази, такі як військовий квиток, трудова книжка, документи власності на майно тощо. Порядок оформлення та видачі довідки про внутрішнє переміщення визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року №509.

Інший доказ проживання – місце сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (відповідно до Процедура взяття на облік та отримання довідки ВПО визначена Постановою КМУ від 13.03.2022 №269 [17]. Отримання статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) включає створення електронної справи за допомогою інформаційних систем Мінсоцполітики. Уповноважені особи місцевого самоврядування або центри надання адміністративних послуг приймають рішення та видають довідку ВПО, реєструючи заяву та формуючи електронну справу. Це дозволяє включити особу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Призначена доцільність отримання довідки про статус ВПО полягає в її невідкладності. Однак ця невідкладність може застосовуватися лише в разі, якщо особа звернулася раніше в Управління соціального захисту населення (УСЗН) та має необхідний доступ до інформаційних систем Мінсоцполітики для фіксації прийнятого рішення. Щодо суб'єктів, які раніше не працювали з ВПО, вони також повинні підключитися до інформаційних систем Мінсоцполітики чи інших форм електронної взаємодії.

Додатково, Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року №269 передбачає можливість отримання статусу ВПО через Єдиний державний портал електронних послуг (Портал Дія).

Отримавши довідку про взяття на облік ВПО та підтверджене фактичне місце проживання, особа отримує право на отримання адміністративних та інших публічних послуг, пов'язаних з її місцем реєстрації, як, наприклад, реєстрація актів цивільного стану, паспортні послуги, реєстрація бізнесу та інші адміні-

стративні послуги соціального характеру. Також, у сфері медичного обслуговування, будь-яка особа має право вільно обирати свого сімейного лікаря за допомогою укладання відповідної декларації.

«На період воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування ВПО можуть отримувати щомісячну допомогу на проживання від держави (постанова КМУ від 20.03.2022 №332) у розмірі: - 3000 грн. на кожну дитину або людину з інвалідністю, - 2000 грн. на кожну іншу особу. Для отримання цих виплат потрібно окремо звернутися з заявою через ті ж самі точки обслуговування: УСЗН / або ЦНАП / або уповноважені особи громади / або Портал Дія» [18].

Компенсація для власників житла, які надають притулок внутрішньо переміщеним особам (ВПО), є одним зі способів допомоги у разі воєнного стану в Україні. Щоб отримати цю компенсацію необхідно:

1. Надайти інформацію про доступне для розміщення ВПО житло на веб-ресурсі "Прихисток" за посиланням <https://prykhystok.gov.ua/> або подайте таку інформацію до виконавчого комітету місцевої ради.

2. Найближчого дня після того, як ви розмістили ВПО у своєму житлі, подайте заяву до виконавчого комітету, вказавши дату поселення та дані людей, які розміщені. Якщо зміниться кількість осіб, які отримують житло, повідомте про ці зміни.

3. Щомісяця до 5 числа подавати заяву до виконавчого комітету про кількість днів та кількість людей, які проживають у вашому житлі в рамках цієї програми.

Крім цього, установам, які надають соціальні послуги, може бути надана компенсація витрат на оплату праці за працевлаштування отримувачів соціальних послуг. Ця компенсація надається за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Щодо отримання цієї компенсації варто ознайомитися з Порядком надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 331:

- «фахівця із соціальної роботи,
- соціального працівника,
- соціального робітника,
- практичного психолога/психолога/психолога установи соціального захисту,
- педагога соціального,
- вихователя,
- помічника вихователя,
- вихователя соціального по роботі з дітьми з інвалідністю,
- асистента вихователя,
- асистента вихователя соціального по роботі з дітьми з інвалідністю,
- сестри медичної» [19].

Згідно з Порядком надання компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб у зв'язку з бойовими діями під час воєнного стану в Україні, встановленою постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 331, роботодавець може отримати компенсацію витрат за працевлаштування кожної внутрішньо переміщеної особи (ВПО) за умови відповідності таким умовам:

1. Роботодавець повинен бути зареєстрованим платником єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
2. Розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за мінімальний розмір заробітної плати, встановлений законодавством.
3. Подання податкової звітності за IV квартал 2021 року або річної звітності за 2021 рік відповідно до встановлених законодавством вимог.

Компенсація витрат роботодавцю складає 6500 гривень щомісяця за кожну працевлаштовану ВПО, на яку сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Ця компенсація надається на період воєнного часу та протягом 30 календарних днів після його завершення.

Процедура отримання компенсації передбачає:

1. Звернення ВПО до роботодавця (державного/комунального надавача соціальних послуг) щодо працевлаштування.

2. Працевлаштування ВПО роботодавцем (надавачем соціальних послуг державної/комунальної форми власності).

3. Подання роботодавцем (надавачем соціальних послуг) заяви про компенсацію витрат через Портал «Дія» або особисто до місцевих центрів зайнятості разом з документами про працевлаштування (копії наказу, договору тощо), інформацією про працівників (ППП, ідентифікаційний код, копія довідки ВПО тощо), розрахунковим рахунком роботодавця (не пізніше, ніж через 5 днів з дня працевлаштування ВПО).

4. Регіональний центр зайнятості розглядає заяву про компенсацію (протягом 5 календарних днів після отримання заяви від роботодавця).

5. Регіональний центр зайнятості здійснює перерахування коштів роботодавцю за перший місяць роботи ВПО (протягом 5 робочих днів після прийняття рішення щодо компенсації витрат або отримання відомостей з Реєстру роботодавців отримувачів компенсації витрат через Портал «Дія»).

6. Регіональний центр зайнятості здійснює перерахування коштів роботодавцю за другий місяць роботи (протягом 5 робочих днів після отримання повідомлення про підтвердження продовження зайнятості ВПО).

Компенсація витрат на організацію місць для отримувачів соціальних послуг та забезпечення ними товарами та предметами першої необхідності здійснюється за рахунок зібраних коштів у національній та іноземній валюті на поточний рахунок Міністерства соціальної політики. Ці кошти надходять від фізичних та юридичних осіб, як благодійна пожертва, гуманітарна допомога, гранти та дарунки. Розподіл цих коштів здійснюється через обласні та Київські міські військові адміністрації, виконавчі органи місцевих рад. Ця практика відповідає Порядку надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 220.

Більше 3,5 тисяч людей, які отримували соціальні послуги в стаціонарних умовах у закладах, були евакуйовані до безпечних регіонів. Це стосується не лише осіб, які вже перебували в закладах, але й літніх та людей з інвалідністю, які не мали місця проживання чи не могли повернутися додому через воєнний стан і потребували догляду.

Під час воєнного стану більше 4 тисяч літніх людей були екстренно влаштовані до закладів стаціонарного догляду. Вони отримали тимчасове місце проживання, їжу, ліки та догляд, навіть якщо у них відсутні документи. Міністерство соціальної політики використовує можливості навіть при обмежених ресурсах, щоб підтримати громади, які приймають внутрішньо переміщених осіб, за рахунок Державного бюджету та благодійної допомоги.

Механізм фінансування соціальних послуг, надаваних особам, які внутрішньо переміщені через військовий стан в Україні або в окремих її частинах, визначено у постанові Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 року № 784 "Деякі питання фінансування соціальних послуг під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях". Цей документ встановлює процедуру фінансування соціальних послуг, що надаються особам із числа внутрішньо переміщених, у складних життєвих обставинах через військові дії, терористичні акти та інші обставини під час дії воєнного стану.

Фінансування таких послуг, як оплата комунальних послуг, оплата праці працівників, облаштування та забезпечення місць для проживання, продуктів харчування, одягу, взуття, засобів гігієни та інших необхідних речей, здійснюється через компенсацію закладам або їх засновникам витрат, пов'язаних з наданням цих соціальних послуг.

Крім того, фінансування забезпечується шляхом надання коштів допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам через заклади як компенсація за отримані соціальні послуги.

Окремі витрати, пов'язані з оплатою комунальних послуг, сплачені закладами, які розміщують тимчасово переміщених осіб на безоплатній основі, ком-

пенсуються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету. Це стосується послуг з теплопостачання, водопостачання, водовідведення, управління відходами, природного газу, електроенергії та інших енергоносіїв.

Процедура отримання компенсації для комунальних закладів, які надають соціальні послуги, регулюється таким чином:

1. Комунальні заклади, які забезпечують тимчасово переміщених осіб безоплатним проживанням у власних будівлях, зобов'язані здійснювати оплату комунальних послуг до 20-го числа наступного місяця та подавати відомості про оплату до відповідних органів місцевого самоврядування. Ці дані повинні містити інформацію про місяць, повну назву закладу, його код згідно з ЄДРПОУ та підтверджуючі документи про фактичну оплату комунальних послуг.

2. Органи місцевого самоврядування мають право подавати заяву на отримання компенсації до відповідної обласної військової адміністрації не пізніше 25 числа наступного місяця, що йде за звітним. У цій заяві необхідно вказати інформацію про оплату комунальних послуг за попередній місяць.

3. Обласні військові адміністрації, отримавши подані заяви від органів місцевого самоврядування, зобов'язані до 28-го числа наступного місяця подати узагальнену інформацію до Мінрегіону.

4. Мінрегіон, отримавши інформацію від обласних військових адміністрацій, готує проект рішення Кабінету Міністрів України щодо виділення коштів з резервного фонду державного бюджету.

Компенсація починається з 1 березня 2022 року лише після фактичної оплати комунальних послуг за попередній місяць. Якщо вимоги процедури не будуть виконані, Мінрегіон повертає відповідні документи органам місцевого самоврядування з вказівкою причин повернення.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №445 "Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб", встановлено право на отримання додаткової грошової допомоги (далі - допомога) для внутрішньо переміщених осіб. Це стосується осіб, які після введення

Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 воєнного стану, перемістилися з території адміністративно-територіальної одиниці, на якій відбуваються бойові дії. Перелік таких одиниць затверджується Кабінетом Міністрів України. Допомога надається особам, дані про яких включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Виплата допомоги проводиться за рахунок коштів Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, і це здійснюється незалежно від отримання особою інших видів допомоги, включаючи виплати на проживання. Заяву на отримання допомоги подавати не потрібно, адже Мінсоцполітики формує перелік вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб і передає цю інформацію Управлінню Верховного комісара ООН у справах біженців. Отримувачі допомоги визначатимуться відповідно до Меморандуму про співпрацю між сторонами.

Рішення про виплату допомоги приймає Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, і повідомлення про призначення допомоги буде надіслано на контактний номер мобільного телефону внутрішньо переміщеної особи. Розмір допомоги становить 2220 гривень на кожного члена сім'ї на місяць, і цей платіж здійснюється протягом не менше трьох місяців. Кошти будуть перераховані на банківський рахунок внутрішньо переміщеної особи. Важливо відзначити, що отримана допомога не враховується при обчисленні загального доходу для інших видів соціальної допомоги згідно з чинним законодавством та не враховується при обчисленні оподаткованого доходу відповідно до податкового законодавства України.

Ухвалою Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 р. № 457 встановлено оновлені умови надання підтримки окремим категоріям населення, що постраждало внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України. Ці нові умови набули чинності з 19.04.2022 р.

Згідно з ухвалою, на березень та квітень 2022 року надається допомога для всіх внутрішньо переміщених осіб, відповідно до Постанови КМУ від 20.03.2022

р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». Розміри допомоги визначено наступним чином:

для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень.

для інших осіб – 2000 гривень.

«Починаючи з травня 2022 року таку допомогу надають внутрішньо переміщеним особам: які перемістилися з території територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або; які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), а також, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через Єдиний державний веб-портал електронних послуг» [26].

Висновки до розділу 1

З початком повноцінної війни росії проти України тисячі людей покинули свої домівки, і місцеві органи влади були змушені оперативно організувати для них соціальну підтримку. Сьогодні Україна переживає новий кризовий період, спричинений численними факторами. Одним із найбільш руйнівних є збройний конфлікт на сході країни, який роз'єднав не лише політичні та громадські кола, а й роз'єднав багато сімей і окремих людей. Кризу також відчують фахівці з освіти, психологи, соціальні працівники та медичний персонал. Суть цієї кризи полягає у тому, що відсутні або недостатньо ефективні методики роботи з сім'ями та дітьми, що постраждали від збройного конфлікту, включаючи внутрішньо переміщених дітей та їх родині. Це стало значним викликом для держави, яка була змушена забезпечити соціальний захист та підтримку цим внутрішньо переміщеним особам.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СТАНУ ТА МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ДОСЛІДЖЕННІ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Аналіз рівня соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб в дослідженні територіальної громади

«У 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну, кількість внутрішніх переселенців зростає. Міста на заході України стали центрами приймання переселенців. Станом на 14 грудня 2022 року стало відомо, що через повномасштабну війну в Україні зареєстрували 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, з них 30% – це пенсіонери та люди з інвалідністю» [4].

«За оцінками МОМ, сьогодні на Заході України перебувають 1 308 000 ВПО. При цьому найбільша кількість переселенців фіксувалася у перші місяці війни – до 2,97 мільйона осіб» [27].

Після початку війни в Україні було відчутно великі втрати, а держава стала стикатися з багатьма проблемами. Найактуальнішою стала масова евакуація людей всередині країни за короткий період, що серйозно позначилося на соціально-економічному становищі місцевих громад. Виникла потреба не лише зрозуміти проблеми, які виникли через ці процеси, але й знайти ефективні способи їх вирішення.

Однією з основних потреб внутрішньо переміщених осіб, яка стала важким викликом для місцевих органів влади, є доступне житло з умовами для тривалого проживання, особливо в холодну пору; забезпечення продуктами харчування та засобами гігієни; придбання сезонного одягу та взуття для всіх членів сімей. Особливо важливою є потреба у доступі до необхідних ліків та медичної допомоги

для родин з інвалідними особами. Домогосподарства, де є діти, також потребують психологічної підтримки та організації навчання, включаючи надання підручників, канцтоварів та техніки для дистанційного навчання.

Лілія Олійник, членка Асоціації жінок-юристок України "ЮрФем", у своїй публікації докладно описала події перших днів війни: "Однією з перших великих викликів для місцевих громад було питання прийому, розміщення та надання першої допомоги внутрішнім переселенцям. Це сталося в період загального шоку, коли стало очевидно, що базові потреби безпеки людини більше не можуть бути задоволені ніде в Україні; водночас ситуація розвивалася надзвичайно швидко, і ніхто не знаав, що відбудеться завтра. Згадаймо кілометрові черги на дорогах, переповнені евакуаційні потяги, вокзали, що тимчасово стали домівкою для руху далі у невідомість. У цей період громади західних областей України стали опорою для мільйонів українців. Місцеві громади взяли на себе цей неймовірний виклик, реагуючи швидко та іноді миттєво, керуючись важливими принципами безпеки. «Важливо відзначити, що потужною підтримкою ОМС стали волонтерські організації. Фактично завдяки спільним зусиллям органів місцевого самоврядування, окремих громадян, організацій та волонтерів місцеві громади змогли забезпечити тимчасовим житлом та речами першої необхідності ВПО. Часто людей поселяли у гуртожитки місцевих навчальних закладів, санаторії, дитячі табори та безпосередньо навчальні заклади, які обладнували необхідним для тимчасового проживання. Це створило додаткове навантаження на працівників закладів освіти, які волею-неволею ставали волонтерами, та освітню інфраструктуру в цілому, адже деякі з них і на сьогодні не можуть виконувати свого основного призначення. Також швидкі рішення перших днів в окремих територіальних громадах зупинили або відтермінували пошуки розв'язання проблеми на системному рівні: забезпечення житлом на тривалій період часу та створення обладнаних, оснащених необхідним тимчасових прихистків. Однак, є приклади, коли у напрямку подолання описуваного виклику активно рухаються місцеві громади у співпраці з міжнародними організаціями,

містами-побратимами, роблячи кроки в напрямку спорудження житла, модульних містечок у відносно безпечних регіонах» [28].

Від початку збройної агресії Борщівська громада, як громада західного регіону України стала надійним прихистком для 2,5 тис. жителів із різних областей України, які змушені були покинути свої домівки через бойові дії.

«Адміністративним центром Територіальної громади є місто Борщів, в якому розміщені органи місцевого самоврядування Борщівської ТГ – Борщівська міська рада та її виконавчі органи. Територіальна громада має єдиний представницький орган – Борщівська міська рада. Відстань від адміністративного центру Територіальної громади до обласного центру – 110 км. Загальна чисельність населення громади становить 29 874 особи. Загальна площа земель, закріплених за населеними пунктами Територіальної громади становить 41 175,6 га» [29].

В межах Борщівської громади функціонує 22 заклади освіти, включаючи 1 інклюзивно-ресурсний центр, 18 дошкільних закладів, школу мистецтв, дитячо-юнацьку спортивну школу та центр дитячої та юнацької творчості.

У сфері охорони здоров'я Борщівської громади діють різні заклади, такі як Тернопільський обласний лабораторний центр МОЗУ, Борщівський міжрайонний відділ, міська лікарня та центри первинної медико-санітарної допомоги.

Борщівська міська рада активно здійснювала заходи для забезпечення житла та комфортного перебування внутрішньо переміщених осіб під час початку війни. Понад 500 осіб отримали житло в межах Борщівської ТГ під час цього періоду. Міська рада забезпечувала тимчасово переміщених осіб проживанням, харчуванням та медичною допомогою у закладах освіти громади.

Деякі з переміщених осіб були поміщені у спеціально організованих місцях для проживання, інші зупинилися у родичів, а деякі змогли знайти житло для оренди. Ті, хто переселився, мали можливість проживати у дитячих садках чи гуртожитку Борщівського агротехнічного фахового коледжу, а хворих госпіталізували до лікарні. Їм забезпечували триразове харчування, медичний супровід та інше необхідне щоденно.

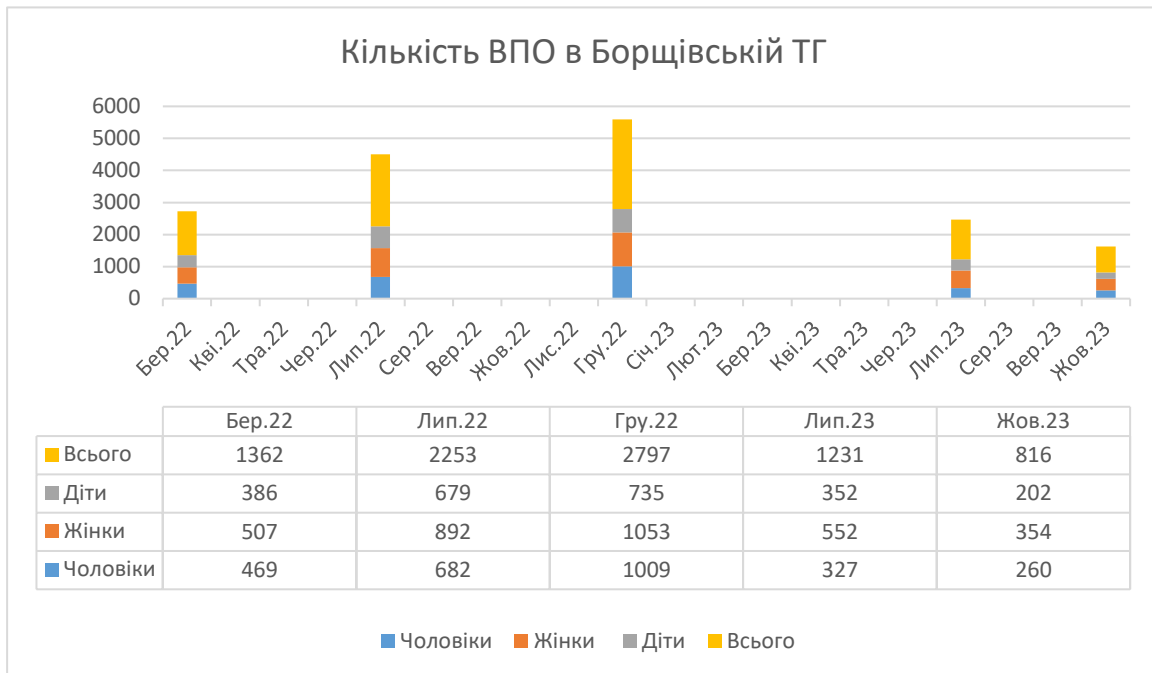

Рис.2.1

Кількість внутрішньо переміщених осіб в Борщівській територіальній громаді.

Із 28 березня 2022 року Центр надання адміністративних послуг Борщівської міської ради та керівники віддалених робочих місць (старости старостинських округів) розпочали прийом документів для реєстрації та видачі довідок про внутрішнє переміщення осіб.

Від початку війни 2022 року центром разом із старостами старостинських округів було офіційно зареєстровано 2797 осіб, які отримали довідки про внутрішнє переміщення. З цієї кількості 1451 особа звернулася за грошовою допомогою.

Серед внутрішньо переміщених осіб найчастіше зустрічаються літні люди, інваліди, жінки фертильного віку та діти. Усього у 2022 році в Борщівській територіальній громаді було зареєстровано 735 дітей. 203 учні, які знаходяться на території громади, отримують дистанційну освіту, 569 школярів виїхали за кордон, з них 451 навчаються у навчальних закладах громади, а 61 отримують освіту за кордоном.

Однією з найбільших потреб внутрішньо переміщених осіб є можливість знайти роботу. Це стало серйозним викликом для органів місцевого самоврядування та великою проблемою для людей, які були вимушено переміщені.

У період війни більшість компаній (78%) застосували непопулярні заходи щодо своїх працівників. Чверть опитаних не виплатили заробітну плату, у 16,5% звільнили або скоротили працівників, 10% відправили у відпустку за власний рахунок. Кожна четверта людина, якщо й працює, отримує не повну заробітну плату. Найбільше постраждали від війни сфера послуг (салони краси, спортивні клуби, кафе, ресторани, готелі), наука та освіта, юридичні фірми, автомобільний бізнес, домашні працівники, спеціалісти з безпеки, а також фахівці з монтажу та обслуговування.

«Проблема працевлаштування стоїть гостро для багатьох українців. Рівень безробіття сьогодні дуже високий. Зрозуміло, що робота українцям потрібна насамперед для отримання заробітної плати. Війна змусила український бізнес скорочувати заробітні плати та бонуси. Новим співробітникам роботодавці зараз пропонують нижчу заробітну плату. Порівнюючи з середньою заробітною платою в першій половині лютого 2022 року, тобто з довоєнним періодом, актуальна середня заробітна плата знизилася на 10%» [30].

Ситуація з пошуком роботи в Борщівській громаді для внутрішньо переміщених осіб виявилася проблематичною. Наразі існують проблеми з недостатньою кількістю робочих місць, незалежно від професійної спрямованості, а також умовами праці та упередженим ставленням роботодавців до цієї категорії осіб.

Лідерами за кількістю пошуку роботи виявилися робітничий персонал, фахівці у сфері транспорту та логістики, будівельники, медичні та фармацевтичні працівники.

У Борщівському управлінні Чортківської філії Тернопільського обласного центру зайнятості, на 2022 рік, було зареєстровано 88 безробітних внутрішньо переміщених осіб, з яких лише 6 осіб вдалося працевлаштувати. У 2023 році ця кількість зросла до 23 осіб, але лише 6 з них знайшли роботу.

Невеликий обсяг пропозицій зайнятості призвів до того, що більшість людей не можуть забезпечити собі належні житлові умови. Багато з них прожива-

ють в орендованих квартирах або у центрах колективного проживання. Через низький рівень доходів багато внутрішньо переміщених осіб (57%) виїхали за кордон, а частина повернулася на місце постійного проживання.

Станом на 1 листопада 2023 року з реєстрації в Борщівській територіальній громаді було знято 1981 внутрішньо переміщену особу, проте залишилося проживати ще 816 осіб, серед яких 202 діти, 354 жінки та 260 чоловіків. В опитуванні 28% з вимушено переміщених осіб виразили бажання повернутися вдома, але відклали це, 4% планують зробити це найближчим часом, 62% після завершення війни, і лише 6% не мають наміру повертатися й планують залишитися проживати саме в Борщівській громаді.

2.2. Організація соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Збройна агресія росії проти України призвела до того з'явилася велика кількість вимушено переміщених осіб. Перед владою та органами місцевого самоврядування постало завдання сприяння забезпеченню соціального захисту ВПО, їх працевлаштування, забезпечення житлом, надання психосоціальної, медичної та правової допомоги.

З метою реалізації регіональної політики щодо внутрішньо переміщених осіб Кабінет Міністрів ухвалив Постанову «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб» [31].

На території Борщівської громади виконавчий комітет міської ради разом із заступником міського голови з питань діяльності виконавчих органів та відділом загальної та комунікаційної роботи виконавчого комітету відповідають за соціальний супровід та захист прав внутрішньо переміщених осіб на даній території.

З метою вирішення цих питань у 2023 році відповідно до рішення виконавчого комітету Борщівської міської ради №187 від 13 липня 2023 року було створено Раду з питань внутрішньо переміщених осіб, яка діє при виконавчому комітеті.

Рада є консультативно-дорадчим органом і спрямована на вирішення питань, пов'язаних із реалізацією державної політики з захисту прав внутрішньо переміщених осіб та підтримки переміщеного бізнесу на території Борщівської міської територіальної громади.

Діяльність Ради заснована на принципах верховенства права, законності, прозорості, колегіальності, гендерної рівності та інклюзивності. Її керівництво відбувається відповідно до нормативно-правових актів України та місцевих установчих документів.

Метою Ради є сприяння реалізації державної політики у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб та підтримка суб'єктів підприємництва, що перемістилися на територію громади.

Склад Ради складається із 18 осіб, з яких 9 - внутрішні переселенці, 6 - представники виконавчого органу, який утворив Раду, та 3 - представники громадських об'єднань, що діють у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Основними критеріями відбору кандидатів у члени Ради є бажання працювати на громадських засадах, активна участь у громадській діяльності, відповідність стандартам доброчесності, відсутність конфлікту інтересів, наявність досягнень у сфері захисту внутрішньо переміщених осіб та конкретних пропозицій для реалізації мети Ради.

До завдань Ради з питань внутрішньо переміщених осіб входить:

- сприяння в реалізації громадянських і політичних прав внутрішньо переміщених осіб, залучення їх до процесу розроблення нормативних актів та контролю за їх виконанням.
- забезпечення та захист прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб у сфері соціального захисту, житлового та працевлаштування, психосоціальної, медичної та правової допомоги та інших відповідних питань.
- підтримка діяльності територіальних громад у розвитку ефективних механізмів адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.
- організаційна, методична та консультативна підтримка суб'єктів господарювання, що перемістили свої виробничі потужності та активи.

- залучення внутрішньо переміщених осіб до участі у робочих групах, комісіях та інших консультативно-дорадчих органах для розроблення місцевих програм у сфері захисту прав та інтересів цієї категорії громадян, соціального захисту та зайнятості.
- сприяння залученню вітчизняних та іноземних інвесторів для розвитку інфраструктури та можливостей територіальних громад.
- подання пропозицій щодо розвитку державно-приватного партнерства для вирішення питань адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.
- висування пропозицій щодо нових та змін до існуючих нормативно-правових актів у сфері захисту прав цієї категорії осіб.
- моніторинг стану виконання законодавства у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб та подання пропозицій для його вдосконалення.
- співпраця з органами влади, підприємствами, громадськими об'єднаннями та іншими організаціями для забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб.
- моніторинг реалізації питань, пов'язаних із захистом та підтримкою внутрішньо переміщених осіб на території громади.

Рада, згідно своїх обов'язків:

- розглядає питання захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб.
- розробляє та подає до розгляду відповідним органам проекти місцевих програм підтримки суб'єктів господарювання, які перемістили свої виробничі потужності.
- аналізує ефективність реалізації місцевої політики у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.
- сприяє правовій освіті внутрішньо переміщених осіб та інформує громадськість про ключові питання, пов'язані з підтримкою цієї категорії осіб.
- готує пропозиції та рекомендації у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.
- інформує громадськість про свою діяльність та рекомендації.

- співпрацює з органами влади, громадськими організаціями та підприємствами.
- забезпечує координацію та підтримку у розробці програм у бюджетній сфері та з житловими питаннями для внутрішньо переміщених осіб.
- організовує різні заходи для виконання своїх завдань, такі як семінари та конференції.

У межах Ради з питань внутрішньо переміщених осіб визначено представників, які входять до складу за зазначеними критеріями. Вона активно співпрацює з різними структурами та громадськими об'єднаннями для забезпечення захисту та інтересів внутрішньо переміщених осіб.

Окрім цього, для ефективного вивчення потреб внутрішньо переміщених осіб створено робочу групу. Вона включає фахівців з різних сфер, таких як соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, статистика, які спільно аналізують та оцінюють потреби цієї категорії осіб. Робоча група також відповідає за підготовку звіту та рекомендацій для місцевих органів влади.

З метою надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам діє Борщівське бюро правової допомоги. Воно забезпечує доступ до безоплатної вторинної правової допомоги та допомагає у здійсненні представництва в судах та перед іншими органами. Такий підхід спрямований на створення рівних можливостей доступу до правосуддя для всіх громадян.

2.3.Оцінка функціональних механізмів соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

На державному рівні встановлено ряд нормативних актів та методичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення ефективного та доступного соціального супроводу для внутрішньо переміщених осіб. Ці механізми мають вирішальне значення для виявлення і задоволення ключових потреб цієї категорії громадян.

Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб включає аналіз системи забезпечення їхніх прав та можливостей у громаді. Цей процес дозволяє не лише прогнозувати їхні потреби, а й вживати конкретні заходи для подолання складних життєвих обставин.

Систематична оцінка дозволяє ефективно реагувати на зміни в потребах внутрішньо переміщених осіб та розвивати програми на рівні громад для їхньої соціальної інтеграції. Це сприяє оптимізації розподілу ресурсів на соціальну підтримку, удосконаленню інфраструктури та забезпеченню правосуддя для ВПО.

Під час вивчення потреб на рівні об'єднаних територіальних громад, врахування місцевих особливостей дозволяє індивідуально підходити до кожної сім'ї, забезпечуючи оперативну реакцію на їхні потреби та сприяючи інтеграції в місцеві спільноти. Цей процес стає важливим елементом повноважень місцевих громад в сфері соціального захисту.

«Оцінювання є фундаментом успішної діяльності в громадах, бо дозволяє виявити не тільки наявні проблеми, а й знайти ресурси для можливих рішень та в подальшому винайти й самі рішення. Також проведення оцінки залучає представників громади до обговорення ситуації та пошуку рішень, що веде до побудови довіри між усіма зацікавленими сторонами. При проведенні оцінювання місцевій владі рекомендується: залишатись відкритою для нового досвіду та інших поглядів; не недооцінювати громаду та думку людей; ретельно обирати учасників заходів так, щоб були представлені думки всіх верств населення та різних

груп (вікових, професійних, вразливих та інших), зокрема маргіналізованих. Жінки, молодь, люди похилого віку, представники релігійних громад, етнічні меншини часто не мають можливості висловитись. Потрібно створювати атмосферу, в якій їм буде зручно та безпечно ділитись своїми думками» [32].

Для забезпечення належного соціального супроводу внутрішньо переміщеним особам (ВПО) у Борщівській територіальній громаді було розроблено робочу групу, яка визначила показники для оцінки їхніх потреб. Цей процес був стадійним та детально проробленим.

Спочатку було зібрано інформацію про кількість ВПО, розподілену за різними категоріями, що є ключовими для оцінки: чоловіки, жінки, діти, люди похилого віку та працездатний контингент. Також було зібрано дані про отримання або очікування певних видів допомоги.

Досліджувалися показники, такі як доступність адекватного житла, рівень доходів, наявність роботи, правова допомога, потреби в освіті, медичне обслуговування, психологічна та реабілітаційна підтримка, а також потреби в соціальному захисті та послугах.

Паралельно з цим аналізувалася інтеграція ВПО у громаду: їхні плани на майбутнє, доступ до сервісів, почуття безпеки та приналежності до громади, ступінь довіри до місцевої влади та інші показники.

Цей комплексний підхід дозволив зрозуміти реальні потреби ВПО та створити підґрунтя для подальших програм та заходів у їхню підтримку.

З метою зібрання разом найбільш активних місцевих ВПО для обговорення важливих питань, які їх хвилюють, та висловлення ключових побоювань, пропозицій проводились зустрічі у громадах. Було розроблено анкети та проведено опитування для отримання достовірної інформації що-до масштабів потреб ВПО, основних бар'єрів на шляху їх задоволення, рівня довіри до місцевої влади та рівня задоволеності користуванням різних сервісів у громаді. Також, варто зазначити, хороші результати показало Інтернет-опитування. Переваги цього способу: оперативність, відсутність необхідності залучати додатковий персонал та отримання інформації відразу в електронному вигляді.

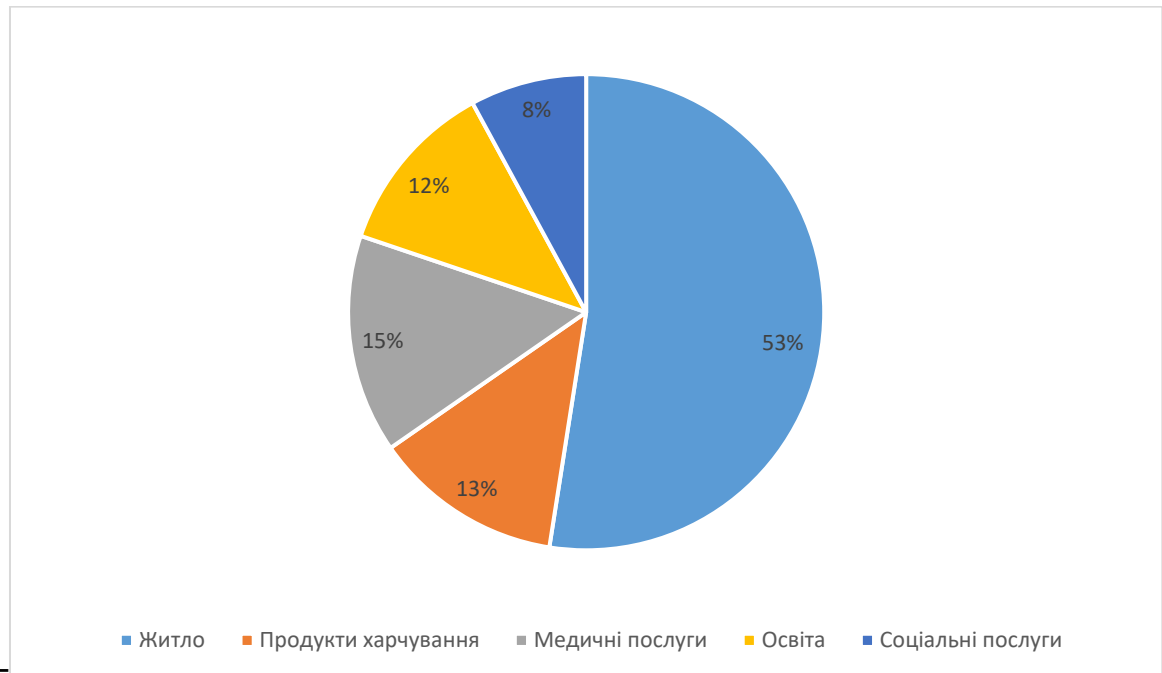

Рис.2.2. Результати дослідження основних потреб ВПО в Борцівській громаді.

Систематичні спостереження дозволили нам докладно вивчити поведінку та проблеми, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи (ВПО), зокрема під час отримання допомоги та консультаційних послуг. Цей підхід дав можливість отримати об'єктивну інформацію без особистих упереджень учасників.

Картування громади, використовуючи графічне зображення, стало ефективним методом для відображення наявних та доступних послуг для ВПО. Важливо, що ця інформація може бути постійно оновлювана та доповнювана з урахуванням змін у потребах.

Отримані результати оцінювання потреб визначили основу для планування заходів, розробки програм та стратегій для вирішення виявлених проблем. Також вони послужили оцінці ефективності використання коштів на соціальну підтримку, прогнозуванню змін та проблем у громаді, а також обґрунтуванню отримання позабюджетної допомоги від різних джерел.

З метою надання необхідної інформації новоприбулим ВПО, ми поширили інформаційні буклети та постійно оновлюємо інформацію на веб-сайтах, надаючи засоби для швидкої адаптації та орієнтації в новому оточенні.

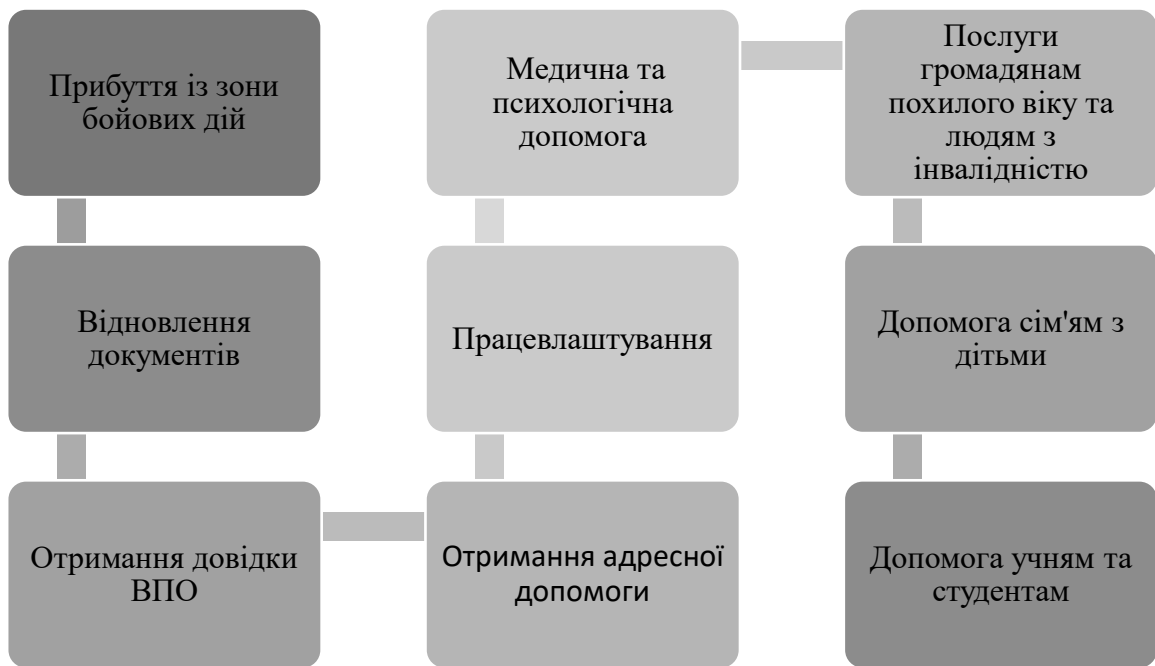

Рис.2.3.Шлях внутрішньо переміщених осіб

З 26 лютого 2022 року телеграм-канал "Борщівська міська рада" розпочав свою діяльність, надаючи оперативну інформацію щодо вільного житла, вакантних посад та організації життя ВПО, що тимчасово перебувають у громаді. Місцеві влада та старостинські округи проводили заходи з поселення переселенців та взяття на військовий облік чоловіків віком 18-60 років.

У телеграм-каналі була створена форма для збору інформації про наявний житловий фонд та можливості громади для допомоги тимчасово переміщеним особам. З 07.03.2022 року організовано гарячі обіди для ВПО в школах міста.

Міжнародна підтримка від міст-партнерів та волонтерів забезпечила ВПО необхідними ресурсами. Навчання для дітей ВПО було організовано в школах тимчасового перебування.

Заклади охорони здоров'я громади, зокрема КНП "Борщівська міська лікарня", забезпечують медичну допомогу ВПО. Лікарня не тільки здійснює лікування, але й налагоджує амбулаторні послуги, звертаючись більше 1000 осіб ВПО у 2022 році та 423 осіб у 2023 році.

Комунальний некомерційний підприємство "Борщівський Центр первинної медичної допомоги" активно допомагає жителям та внутрішньо переміщеним особам, надаючи їм необхідні медичні послуги. Протягом 2022 року до закладу звернулося 828 осіб, у тому числі 235 дітей, із них 17 - немовлят до 1 року. Згідно декларацій, укладених сімейними лікарями, 47 осіб отримали можливість скористатися первинною медичною допомогою серед внутрішньо переміщених осіб.

Медичні працівники закладу пройшли огляд 65 тимчасово переміщених осіб на місцях їхнього проживання, при цьому 24 особи було щеплено від COVID-19. Протягом 2023 року до закладу звернулося 136 осіб, серед них 65 дітей, які входять до категорії тимчасово переміщених осіб.

Під час дії воєнного стану, мешканці та гості Борщівської громади мають можливість скористатися програмою "Доступні ліки". Отримати необхідні лікарські засоби можна в аптеках міста за електронним рецептом, який виданий сімейним лікарем чи педіатром через електронну систему охорони здоров'я. Пацієнти, що користуються цією програмою, можуть отримати безкоштовно чи з частковою доплатою ліки для серцево-судинних захворювань, цукрового та нецукрового діабету, хронічних захворювань дихальних шляхів, порушень психіки та поведінки, епілепсії, хвороби Паркінсона та імуносупресії. Ліки можуть отримати і ті громадяни, які прибули з інших регіонів України за умови наявності у них електронного рецепта. Якщо такого рецепта немає, внутрішньо переміщеним громадянам необхідно звернутися до сімейного лікаря у будь-якому медичному закладі.

З метою надання якісної медичної та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам під час повномасштабного вторгнення держави-агресора у віддалених районах громади, діє мобільна бригада Тернопільської обласної організації Товариства Червоного Хреста України, що має підтримку Товариства Червоного Хреста Норвегії. Спеціалісти бригади - сімейний лікар, медична сестра, лікар-гінеколог та психолог - проводять консультації та надають послуги в амбулаторіях загальної практики сімейної медицини та фельдшерсько-акушер-

ських пунктах громади. Тут можна отримати наступні види допомоги: консультації сімейного лікаря з подальшими рекомендаціями; лабораторні та інструментальні дослідження, видачу медикаментів для різних хвороб (за наявністю), консультації щодо медичних гарантій, психологічну підтримку та консультування щодо планування сім'ї.

Команда педагогів Комунального закладу "Центр дитячої та юнацької творчості Борщівської міської ради" готує для тимчасово переміщених дітей та їхніх батьків різноманітні та корисні заходи. Бажаючі можуть відвідати творчі ігрові теки та майстер-класи, які дозволять відкрити для себе щось нове та отримати задоволення від власної роботи. Також на базі цього закладу розпочав діяти безкоштовний курс з розмовної української мови для внутрішньо переміщених осіб та всіх бажаючих.

У 2022 році у Борщеві відбулося відкриття майданчика вуличного баскетболу для дітей та дорослих завдяки підтримці Андрія Друзенка, мешканця міста Харкова, який тимчасово перебуває у Борщеві. Також вперше були організовані кінні прогулянки для дітей та дорослих у парку відпочинку "Замковий" (поруч з дитячими майданчиками). На території громади Борщів переїхала школа верхової їзди з міста Кремінна Луганської області.

Ініціативи для надання допомоги внутрішньо переміщеним особам у Борщівській громаді були започатковані в перших днях війни. Міська рада отримувала гуманітарну допомогу від різних міст-партнерів, таких як Республіка Польща, Литва та Італія.

Спільнота Борщівщини постійно відчувала підтримку від громадських організацій, таких як "Самооборона Борщівщини" та "Благодійний фонд «Український соціальний захист»". У квітні 2022 року міська рада надала гуманітарну допомогу - продукти харчування, засоби гігієни, одяг, медикаменти та постільні принадлежности - для 5819 внутрішньо переміщених осіб. Упродовж того ж року, ця допомога була розширена до 13196 осіб, які отримали продукти харчування, постільну білизну, засоби гігієни, медикаменти та одяг.

На сьогоднішній день, внутрішньо переміщеним особам, які живуть у Борщівській громаді, регулярно видають продуктові набори та засоби гігієни. Християнська Церква у Борщеві також надає продукти харчування та одяг внутрішньо переміщеним особам.

Районна організація Товариства Червоного Хреста України надає внутрішньо переміщеним особам продуктові набори та набори побутової хімії, а також має банк одягу для осіб, які знайшли притулок в Борщівській громаді. Ця організація також дбає про тварин, які стали жертвами конфлікту, забезпечуючи їх кормом та засобами для належного догляду.

У рамках програми BraVo, спрямованої на розвиток волонтерства та організацій, Борщівська РО Товариства Червоного Хреста України отримувала гуманітарний вантаж для допомоги внутрішньо переміщеним особам та малозабезпеченим верствам населення. Волонтери видають продукти харчування, засоби особистої гігієни, пледи, рушники та постільні набори, а також надають інвалідні візки для маломобільних груп населення.

Завдяки програмі BraVo, направленої на розвиток волонтерства та організацій, Борщівська РО ТЧХУ регулярно отримує гуманітарні вантажі від Тернопільська обласна організація Товариства Червоного Хреста України . Щодня співробітники та волонтери активно працюють задля підтримки вразливих категорій населення та ВПО. Усього за вересень було надано допомогу 1009 людям, що включає, видачу продуктивних наборів , індивідуальних та сімейних гігієнічних наборів, дитячого харчування, матраців. При організації також функціонує банк одягу, за місяць 136 сімей отримали чоловічий, жіночий, дитячий одяг та взуття.

30 листопада 2022 року представники Тернопільська обласна організація Товариства Червоного Хреста України за підтримки Швейцарського Червоного Хреста провели реєстрацію на отримання матеріальної допомоги (2200 грн) для внутрішньо переміщених осіб, які підпадають під такі категорії вразливості : особи з інвалідністю I, II, III групи, сім'ї, що виховують дитину з інвалідністю

віком до 18 років, багатодітні сім'ї, одинокі батьки, особи віком 70+, а також одночасно проводилася реєстрація місцевого населення, а саме сімей, які виховують дитину з інвалідністю .

На пункті реєстрації в людей була можливість отримати медичну та психологічну допомогу від мобільних медико-психологічних бригад Тернопільської обласної організації Товариства Червоного Хреста України.

Під час видачі допомоги проводяться заходи з психосоціальної підтримки. Учасники мають можливість відволіктися від теперішніх буднів, отримати заряд позитиву та гарного настрою.

Систематично внутрішньо переміщені особи Борщівської громади отримують виплати грошової допомоги та гуманітарну допомогу у вигляді продуктових наборів та наборів засобів особистої гігієни від різних міжнародних організацій ,а саме:

- виплати міжнародної неурядової благодійної організації «Медейр» та Благодійного фонду «Право на захист» (в сумі 2200,00 грн.) пільговим категоріям з числа внутрішньо переміщених осіб, таким, як : багатодітні сім'ї, люди пенсійного віку, особи з інвалідністю, особи, що виховують дітей з інвалідністю, одинокі матері(батьки).

- виплати благодійного фонду «Посмішка ЮА» в партнерстві з місією JERU (міжнародні неурядові організації Welthungerhilfe , Concern Worldwide і CESVI)

-гуманітарну допомогу від Благодійної організації «Благодійний фонд «Стабілізешен Суппорт Сервісез» (БФ «SSS») ,Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ, благодійного фонду «КАРІТАС»

Інформація про отримання благодійної допомоги Борщівською громадою від донорів наведена у таблиці 2.1.

Табл.2.1.

Назва фонду, донора	Вид цінностей	Сума, грн.
Програма розвитку ООН в Україні	Побутова техніка	255200,0
Благодійний фонд «Посмішка UA»	Комплекти посуду для ВПО та закладів освіти	25000,0
Дитячий фонд ООН «ЮНІСЕФ»	Резервуари для питної води, засоби гігієни.	652084,20
Благодійний фонд «РОКАДА»	Матраци, одіяла для ВПО	325000,0
Благодійний фонд «ЄДНАННЯ ПОКОЛІНЬ»	Медикаменти та вироби медичного призначення	100000,0

Борщівська міська рада систематично оновлює інформацію для власників житла щодо отримання компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб.

Власники житла Борщівської громади, які безкоштовно прихистили у себе вдома внутрішньо переміщених осіб, можуть отримати грошову компенсацію від держави на покриття витрат та оплату комунальних послуг.

Компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану на територію Борщівської громади наведено у таблицях 2.2 та 2.3.

Табл.2.2.

Місяць	Кількість заяв	Кількість ВПО	Кількість днів	Сума
Березень2022	30		177	2614,29
Квітень2022	186	775	15436	227989,72
Травень2022	141	538	13929	205731,33
Червень2022	87	324	9016	133166,32
Липень2022	89	296	8473	125146,21
Серпень2022	81	243	7109	71767,43
Вересень2022	73	221	6299	93036,23
Жовтень 2022	81	241	6903	207090,00

Листопад 2022	78	237	6942	208260,00
Грудень 2022	73	215	6510	195300,00

«Табл.2.3.

Місяць	Кількість заяв	Кількість ВПО	Кількість днів	Сума
Січень2023	76	217	6443	193290,00
Лютий 2023	77	219	5996	179880,00
Березень2023	71	209	6198	185940,00
Квітень2023	69	197	5733	84676,41
Травень2023	65	184	5532	81707,64
Червень2023	57	169	5033	74337,41
Липень2023	55	160	4853	71678,81
Серпень2023	49	138	4044	59729,88
Вересень2023	49	129	3800	56126,00

»

Висновки до розділу 2

Вищезгадані заходи забезпечили західним областям нашої країни можливість стати прихистком для людей із різних частин країни, які були вимушені залишити свої домівки через військові дії та тимчасово переселитися на захід.

Навіть у цих важливих викликах вдається виявити деякі позитивні моменти. Масова міграція на захід сприяла оживленню сіл у Борщівській громаді. Крім того, це переселення привертає бізнес-структури та різноманітні організації до нашого регіону, що може сприяти розвитку економіки та створенню нових робочих місць.

Проте, важливо відзначити, що існують різні виклики, які ставляться перед місцевими громадами в умовах дії воєнного стану. Ці виклики включають потреби внутрішньо переміщених осіб, загальнодержавні процеси децентралізації

влади, системні проблеми місцевих громад до початку конфлікту тощо. Вони впливають на інтеграцію не лише внутрішньо переміщених осіб, але й на здатність подолати виклики, що стоять перед приймаючими громадами та місцевими органами самоврядування. Ці виклики включають розміщення ВПО, зростання цін на оренду житла, зайнятість та набуття нових навичок, переселення бізнесу, а також процеси адаптації ВПО та місцевих мешканців на рівнях переживання травматичних подій, комунікації, обміну досвідом, подолання наявних стереотипів.

Аналітичне дослідження цих проблем дозволить запропонувати деякі способи відповіді на сучасні виклики та сприятиме зрозумінню та вирішенню цих питань у майбутньому.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1.Удосконалення механізму забезпечення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

«Територіальні громади, які прийняли у себе внутрішніх переселенців – українців, що були змушені покинути свої домівки через російське вторгнення, – зараз шукають способи, яким чином допомагати цим людям облаштуватись на новому місці, як створити умови для їх нормального проживання часто у зовсім іншому, не звичному для них середовищі. Як показує статистика, більшість переселенців є жителями міст промислового Сходу, а їм доводиться проживати у невеликих містечках та селах у слабоурбанізованих територіях Центру і Заходу України. На першому етапі масового переміщення людей під час повномасштабного вторгнення (лютий – травень 2022 року) у ВПО й у сторони, яка їх приймала, були досить сильними відчуття, що то ненадовго. Тому питанням інтеграції прибулих у громаду, стійкої допомоги ВПО на довготривалій основі приділяли не надто уваги. Далі прийшло розуміння, що простим роздаванням гуманітарної допомоги стійкого забезпечення потреб ВПО у новій громаді не досягнути. Постало питання, а що в межах своїх повноважень можуть зробити органи місцевого самоврядування територіальних громад, аби життя ВПО було максимально комфортним і при цьому місцеві мешканці та мешканки не відчували незручностей і не мали враження про допомогу комусь за їхній рахунок. Отже, територіальні громади звернулись до такого важливого інструмента розв'язання питань ВПО на довготривалій основі, як ухвалення місцевих програм» [33].

Осмислюючи та аналізуючи потреби різних груп, представники місцевих органів розуміють, які послуги та програми є найбільш корисними для мешканців громади. Це сприяє формуванню, впровадженню та забезпеченню якісних та

ефективних послуг, що відповідають потребам та очікуванням різних груп мешканців. Наприклад, це може включати розміщення представників служб у місцях, де ймовірність зустріти ці групи найвища, таких як місцеві вокзали або центри обігріву. Також важливо, щоб представники служб проводили консультації в місцях, де збирається найбільше цільових груп.

Під час розробки та впровадження місцевих програм підтримки та інтеграції важливо залучати багато представників громади. Це вимагає часу та ресурсів, проте сприяє вирішенню нових викликів та покращує соціальні зв'язки. Важливо також враховувати різні потреби та інтереси різних груп, таких як жінки та чоловіки, люди з інвалідністю чи переселенці. Дослідження їх потреб може сприяти більш широкій та представницькій участі у прийнятті рішень та розвитку громади.

Робота над розумінням потреб різних цільових груп сприяє створенню сприятливого середовища для всіх членів громади, сприяє розвитку та співпраці. Це допомагає забезпечити більш широку участь громадян у прийнятті рішень та сприяє розвитку громади.

Дослідження потреб цільових груп є ключовим етапом у розробці та впровадженні програм та послуг для вирішення соціальних проблем, таких як безробіття, насильство, бідність, низький рівень освіти серед сільської молоді та жінок працездатного віку. Це дозволяє виявити групи, які потребують особливої уваги, і вчасно реагувати через локальні програми чи послуги. Це може сприяти зменшенню негативних аспектів у громаді та забезпечити рівні можливості для всіх.

Наприклад, при прибутті в громаду внутрішньо переміщених осіб (ВПО) стала актуальною потреба в їхньому працевлаштуванні. Можна організувати фестиваль можливостей, де залучити представників ключових роботодавців, організувати ярмарки вакансій та провести навчальні заходи щодо підготовки резюме та пошуку роботи в мережі. Ці заходи корисні не лише для ВПО, а й для місцевих жителів.

Опитування як ВПО, так і місцевих мешканців під час таких заходів може допомогти збір інформації щодо віку, статі, освіти тощо ВПО, що в свою чергу допоможе підлаштувати програму працевлаштування.

Сучасні інформаційно-обчислювальні системи, такі як геоінформаційні системи (ГІС), є надзвичайно корисними для виявлення та дослідження потреб на регіональному рівні. Ці системи, наприклад, Аналітичний портал Львівщини, дозволяють доступ до аналізу даних та ухвалення управлінських рішень для різних зацікавлених сторін, включаючи бізнес, донорські організації, наукове середовище та громадськість. Це значно полегшує доступ до важливої інформації та сприяє більш ефективному розв'язанню соціальних проблем.

В пригоді можуть стати допоміжні ресурси для відновлення та розвитку громад, пропонувані в межах проєкту. «Надання експертної та технічної допомоги уряду та регіональним адміністраціям у розробці та реалізації планів відновлення», який фінансує Уряд Великої Британії. Проєкт пропонує низку інформаційних продуктів, що ґрунтуються як на даних статистичного походження, так і на результатах спостереження й моніторингу стану територій, опитувань різних груп населення в умовах війни, збору даних від мешканців, які виїхали з громад та збору даних від представників бізнесу» [33].

Етапи дослідження потреб мешканців і мешканок громади:

1. Створення команди дослідження, що складається з двох або більше осіб з однаковою метою та спільними інтересами, відповідальними за конкретний напрямок роботи.

2. Формулювання гіпотез.

3. Пошук союзників та партнерів, які мають зв'язок з цільовою групою або активно взаємодіють з нею.

4. Сформулювання теми дослідження та ключових питань, спрямованих на сприяння діалогу та відкритості до дослідників.

5. Визначення підходів до взаємодії з цільовою групою для забезпечення довіри та ефективного спілкування.

6. Вибір інструментів та методів дослідження, узгоджених з особливостями цільової групи, темою та поставленими питаннями.

7. Збір та аналіз отриманих матеріалів, включаючи перевірку їх достовірності та створення висновків, рекомендацій та проектних рішень на основі отриманих даних.

8. Презентація результатів дослідження з акцентом на відкритості та відповідальності команди перед громадою.

Інструменти виявлення та дослідження потреб різних цільових груп:

- опитування, що може проводитися як онлайн, так і офлайн. це включає використання анкет, інтерв'ю (включаючи глибинні та телефонні), електронну пошту, опитувальники у месенджерах та спеціальні форми на сайтах, таких як google form, jamboard, padlet. цей метод сприяє налагодженню зв'язку з мешканцями громади, зокрема з впо, та дозволяє дізнатися про їхні потреби, проблеми, інтереси та наміри.
- групові дискусії або фокус-групові зустрічі, які проводяться з невеликими групами, що представляють різні групи мешканців громади, включаючи ВПО. це дає змогу учасникам запропонувати свої ідеї для покращення якості послуг та життя в громаді.
- аналіз соціальних мереж, що надає можливість отримати доступ до великої аудиторії та дослідити їхню поведінку, інтереси та взаємодію з різними продуктами або послугами.
- аналіз статистичних даних, що дозволяє визначити склад громади, характеристики мешканців (вік, стать, рівень освіти, доходи тощо), різновиди послуг та їхні отримувачі, заклади та їхніх відвідувачів. це сприяє зрозумінню базових потреб та проблем певних груп.
- спостереження за поведінкою та взаємодією людей в реальних ситуаціях без втручання. наприклад, відстеження руху мешканців для планування модернізації паркових зон чи скверів.

- експертні оцінки, які включають залучення фахівців з різних галузей для оцінки потреб та проблем цільових груп.
- ігрові елементи або ігрофікація, які стимулюють участь у дослідженні чи ініціативах.
- контент-аналіз документів, таких як звіти, прес-релізи, веб-сторінки, для отримання інформації про потреби та користувачів послуг.

3.2. Удосконалення функціональних механізмів соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Російська агресія проти України, що розпочалася в лютому 2014 року і призвела до тимчасової окупації частини території України, спричинила значне внутрішнє переміщення осіб. Багато з них змушені залишити свої домівки понад дев'ять років тому і не мають можливості повернутися через пошкодження житла, обстановку на окупованій території або активні бойові дії. Для цих людей важливі питання розміщення, житла, пошуку стабільного доходу та відновлення порушених прав.

Довгий час головною стратегією була інтеграція внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання. Однак нова хвиля російської агресії, що розпочалася 24 лютого 2022 року, створює нові виклики для громадян та держави загалом. Завдяки повномасштабному вторгненню Росії, кількість внутрішньо переміщених осіб неухильно зростає, і це важко передбачити через непередбачуваність військових дій та терористичних актів.

Більшість дій, які були вжиті до цього, не відповідають поточній ситуації, тож пріоритетом у політиці стосовно захисту прав внутрішньо переміщених осіб має стати ухвалення коротко- та середньострокових рішень. Ці заходи мають спрямовуватися на забезпечення базових потреб людей, доступ до послуг, зміцнення здатності громад пристосуватися до нових викликів, раціональне використання ресурсів і підтримку тих, хто планує повернутися до своїх домівок.

Щоб зменшити негативні наслідки внутрішнього переміщення, яке виникло в результаті збройної агресії проти України, ухвалено Кабінетом Міністрів України Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року. Ця стратегія створена з метою реагування на виклики, які виникають внаслідок прийняття особами рішення про переміщення та під час їх соціальної адаптації та інтеграції в нову громаду, а також при добровільному поверненні до покинутого місця проживання.

Основна мета стратегії полягає у створенні умов, за яких внутрішньо переміщені особи (за винятком найбільш уразливих категорій) матимуть можливість повною мірою користуватися своїми правами, уникнувши будь-якої форми дискримінації через їхнє внутрішнє переміщення.

Проте, для досягнення цієї мети важливо забезпечити, щоб базові послуги для внутрішньо переміщених осіб були доступними та безбар'єрними як для інформаційного, так і для фізичного доступу, зокрема для осіб з інвалідністю.

Внутрішньо переміщені особи потребують значної підтримки зі сторони приймаючих громад, особливо на етапі їх адаптації та подальшої інтеграції. Здійснення оцінки потреб цих осіб та забезпечення можливостей для їх задоволення важливо враховувати при формуванні державної політики стосовно внутрішнього переміщення.

Наступним важливим кроком в контексті внутрішнього переміщення є регулювання питань переміщення юридичних осіб на державному рівні, особливо в умовах викликів, пов'язаних із збройною агресією проти України (релокація підприємств, переорієнтація діяльності, пошук нових ринків тощо).

Стратегія формується на основі оцінки проблем, які виникають у результаті внутрішнього переміщення внаслідок збройної агресії проти України, і результатів короткотермінових та середньотермінових заходів у цій сфері. Перша стратегічна мета полягає у зміцненні державної реакції на ці виклики та створенні умов для втілення державної політики з внутрішнього переміщення.

На сьогодні державні та місцеві органи, а також міжнародні громадські організації оперують обмеженими даними та ресурсами, що ускладнює визначення

обсягу та потреб постраждалих громад та територій. Це впливає на швидкість вирішення проблем внутрішнього переміщення та ускладнює задоволення потреб цих осіб. Стратегія спрямована на задоволення потреб різних категорій внутрішньо переміщених осіб.

Для успішної реалізації стратегії потрібно активізувати та закріпити на законодавчому рівні функції та повноваження відповідальних органів державної влади.

Основними завданнями, необхідними «для розв’язання зазначених проблем, є:

- актуалізація законодавства щодо внутрішнього переміщення;

удосконалення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, її інтеграція з іншими базами даних та державними реєстрами;

- запровадження системи періодичної оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб, у тому числі з можливістю збору дезаггегованих даних.

Ключовими показниками результативності реалізації Стратегії є:

- розроблення та внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” та інших законів для забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення доопрацювання та інтеграції з відповідними базами даних і публічними електронними реєстрами Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб;
- створення координаційного механізму з метою узгодження дій державних органів, органів місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та громадських об’єднань, спрямованих на надання допомоги та задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб;
- запровадження механізму збору даних та оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб з метою їх подальшого задоволення з урахуванням критеріїв уразливості;

- запровадження електронного кабінету внутрішньо переміщених осіб шляхом удосконалення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» [16].

Стратегічна ціль 2 полягає у створенні безпечних умов для переміщення осіб, які проживають у населених пунктах, розташованих у зонах воєнних дій, та відповіді на їхні гуманітарні потреби.

Напад Російської Федерації призвів до широкомасштабної евакуації мешканців населених пунктів, що перебувають у зонах конфлікту або тимчасово окупованих територіях. З лютого по травень 2022 року було організовано 165 гуманітарних коридорів, завдяки яким евакуйовано понад 350 тисяч людей. Також близько 170 тисяч осіб було евакуйовано через координаційні штаби.

Масова евакуація поставила приймаючі громади перед суттєвими викликами, зокрема, розвиток інфраструктури, розширення доступу до публічних послуг та забезпечення житла. Під час евакуації особлива увага має бути приділена потребам людей з інвалідністю та іншими обмеженими можливостями.

Після прибуття в нові місця життя внутрішньо переміщені особи потребують підтримки приймаючих громад, починаючи з гуманітарної допомоги. Однак недостатнє лідерство державних органів спричиняє проблеми у координації та розподілі гуманітарної допомоги, що ускладнює ситуацію.

Основними завданнями, необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

- «запровадження протоколу міжсекторальної взаємодії, у тому числі з міжнародними та неурядовими національними організаціями, щодо підготовки, організації та здійснення масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації;
- забезпечення з боку держави координації процесу масового переміщення осіб під час збройного конфлікту, зокрема проведення обов'язкової евакуації;

- забезпечення повного та належного інформування про евакуацію, її етапи, складові, наслідки, права і обов'язки під час проведення, а також про заходи подальшої підтримки з боку держави та приймаючих територіальних громад;
- координація надання гуманітарної допомоги особам, які були евакуйовані з населених пунктів, на території яких ведуться чи можливі бойові дії;
- запровадження системної підтримки громад, до яких здійснюється евакуація» [36].

Ключовими показниками результативності є:

- «прийняття нормативно-правових актів для впровадження протоколу підготовки, організації та проведення евакуації, в тому числі обов'язкової;
- облаштування технічних засобів для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;
- організація та проведення інформаційної кампанії з урахуванням вимог доступності, метою якої є роз'яснення ключових питань, пов'язаних з евакуацією та подальшою підтримкою евакуйованих осіб з боку держави та приймаючих територіальних громад;
- утворення на національному рівні Координаційного штабу та системи локальних евакуаційних штабів для забезпечення координації процесів евакуації, в тому числі, обов'язкової, а також надання гуманітарної допомоги евакуйованим особам» [29].

Основна мета третьої стратегічної цілі – допомогти внутрішньо переміщеним особам адаптуватися до нових місць проживання безпосередньо після переміщення.

Масштабне переміщення людей через військові дії спричинило значний приріст внутрішньо переміщених осіб та їхніх різноманітних потреб. Необхідно

вдосконалити стратегії та зосередити зусилля на допомозі приймаючим громадам для створення ефективних механізмів соціальної адаптації, які б допомагали успішно інтегруватися внутрішньо переміщеним особам на новому місці проживання.

Часто надання різних видів допомоги та доступу до послуг для внутрішньо переміщених осіб пов'язане з їх реєстрацією. Проте наявна система не враховує потреби, що виникають саме після переміщення, вона не забезпечує адаптацію та не розрізняє окремі вимоги, пов'язані з процесом адаптації та інтеграції в нових територіальних громадах.

Основним завданням для внутрішньо переміщених осіб є отримання тимчасового проживання. Проте недостатня кількість або неякісні умови приміщень призводять до того, що люди приймають рішення про виїзд за кордон або навіть повертаються до покинутого місця проживання. Недостатні умови проживання у цих місцях потребують розробки та затвердження спеціальної програми для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб.

На законодавчому рівні необхідно вирішити питання про визначення органів, відповідальних за контроль за створенням та функціонуванням місць для проживання внутрішньо переміщених осіб.

Проблема також полягає у формуванні єдиної бази даних про житлові умови для внутрішньо переміщених осіб, у впровадженні чітких механізмів для реалізації їхніх житлових прав та забезпечення адекватних умов проживання. Після початку війни підходи до надання допомоги на проживання були змінені, але вони все ще не повністю враховують потреби цих осіб, необмежено надаючи допомогу та не залучаючи оцінку їхнього матеріального стану.

Проблеми, пов'язані зі внутрішньо переміщеними особами, суттєво впливають на приймаючі територіальні громади. Необхідно приділити увагу декільком аспектам:

1. Фінансове навантаження: переміщення такої великої кількості осіб може суттєво вплинути на фінансове становище місцевих громад, особливо за умов недостатніх ресурсів.

2. Соціальне та пенсійне забезпечення: нинішні механізми надання пенсій та соціальної допомоги не відповідають потребам внутрішньо переміщених осіб, що призводить до недоотримання допомоги та утруднює їхнє відновлення після конфлікту.

3. Психологічна підтримка: недостатній доступ до психологічної підтримки, особливо серед дітей, може ускладнити їхню адаптацію та навчання.

4. Фінансова залежність: низький рівень мотивації до заняття роботою чи створення власного бізнесу може створювати фінансову залежність внутрішньо переміщених осіб від держави.

5. Ресурси та інформація: місцеві громади потребують сприяння в залученні ресурсів та достовірної інформації про послуги та місця тимчасового розміщення для цих осіб.

6. Спільні заходи та освітні ініціативи: спільні освітні, культурні та інші заходи спрямовані на мирне співіснування між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами можуть сприяти соціальній згуртованості та інтеграції.

7. Інтеграція у культурний та спортивний простір: важливо сприяти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у культурне та спортивне життя приймаючих громад для формування здорових суспільних комунікацій.

Рішення цих проблем потребує комплексного підходу, який враховує фінансові, соціальні, психологічні та культурні аспекти. Важливо вдосконалювати законодавство, забезпечувати доступ до соціальних послуг та зміцнювати взаємодію між внутрішньо переміщеними особами та місцевими громадами для успішної адаптації та інтеграції.

Основними завданнями, «необхідними для розв'язання зазначених проблем, є:

- створення умов та надання підтримки приймаючим громадам для задоволення базових потреб внутрішньо переміщених осіб;

- забезпечення соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб на початковому етапі після евакуації;
- поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин;
- створення умов для отримання психологічної допомоги і реабілітації внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей;
- створення умов для організації психосоціальної підтримки на робочому місці для внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштувалися за новим місцем проживання;
- створення системи своєчасного надання достовірної та актуальної інформації про наявні послуги та місця для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб у доступних форматах;
- залучення внутрішньо переміщених осіб до культурного життя територіальних громад та отримання культурних послуг;
- забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до освітніх послуг;
- залучення внутрішньо переміщених осіб до занять руховою активністю та спортом як засобу психічного та фізичного здоров'я;
- запровадження пільгових умов розрахунку орендної плати за державне майно для органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ та організацій, які повністю або частково фінансуються за рахунок місцевого бюджету і сфера дії яких поширюється на тимчасово окуповану територію, на територію, яка перебуває в оточенні (блокуванні), та райони проведення воєнних (бойових) дій, а також тих, що орендують державне майно під облаштування гуртожитків для тимчасового проживання внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, житло яких знищено або пошкоджено внаслідок збройної агресії;

- поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин» [36].

Ключовими показниками результативності є:

- «забезпечення надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам з урахуванням їх індивідуальних потреб;
- запровадження соціальної послуги сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб для осіб у складних життєвих обставинах та затвердження відповідного стандарту надання;
- здійснення поетапного розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин;
- забезпечення надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема дітям, і їх реабілітації;
- забезпечення інформування внутрішньо переміщених осіб з питань, які стосуються реалізації їх прав, з використанням різних ресурсів у доступному форматі» [36].

Стратегічна ціль 4. Забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом створення умов для розвитку їхнього потенціалу та зміцнення спроможностей приймаючих територіальних громад.

Перехід від простої соціальної адаптації до активного створення умов для розвитку потенціалу та підвищення спроможностей приймаючих територіальних громад є стратегічно важливим для завершення процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб в новому оточенні. Головною метою інтеграції є створення умов, щоб внутрішньо переміщені особи могли повноцінно користуватися своїми конституційними правами і свободами, а також виконувати обов'язки без

будь-якої дискримінації, включаючи ту, яка може виникнути внаслідок внутрішнього переміщення.

Відсутність достовірних статистичних даних про кількість внутрішньо переміщених осіб та їхні потреби унеможлиблює адекватну відповідь на реальні потреби цієї категорії населення. Як наслідок, систематична дискримінація в доступі до послуг та реалізації прав внутрішньо переміщених осіб, базуючись на довідці про взяття на облік, призвела до надмірного збільшення числа "zareєстрованих" осіб, тоді як деякі з них не зверталися до уповноважених органів для реєстрації.

Широкомасштабна збройна агресія проти України викликала значний дефіцит у житлових програмах та фінансових інструментах, призначених для надання підтримки населенню, зокрема внутрішньо переміщеним особам, для забезпечення доступу до житла.

Відсутність робочих місць призвели до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах. Це, в свою чергу, створює додатковий тиск на інфраструктуру та бюджети територіальних громад.

Різні можливості щодо реалізації інтеграційних заходів на місцевому рівні, різні рівні соціальної згуртованості в територіальних громадах та відсутність чіткого механізму оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб призводять до неготовності окремих приймаючих територіальних громад повною мірою реалізувати необхідні заходи.

Основними завданнями, необхідними «для розв'язання зазначених проблем, є:

- запровадження механізму періодичного моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади;
- створення умов для соціальної інтеграції дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;
- здійснення заходів щодо професійного навчання/перенавчання, підтримки зайнятості і самозайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому

числі шляхом реалізації відповідних позадержавних проектів та програм підтримки;

- формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді;
- забезпечення внутрішньо переміщених осіб доступним житлом з урахування потреб, спроможностей та критеріїв вразливості;
- розширення переліку кредитно-інвестиційних механізмів забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом із масштабним залученням донорської підтримки;
- посилення міжрегіональної співпраці з метою виконання програм та здійснення заходів, зокрема для молоді, спрямованих на сприяння соціальній згуртованості, зміцнення національної єдності у рамках діалогу та спільних дій;
- підтримка створення консультативних органів з метою залучення внутрішньо переміщених осіб до процесу прийняття рішень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- вжиття заходів із забезпечення стійкості територіальних громад та їх згуртованості із залученням внутрішньо переміщених осіб;
- формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення середньострокових потреб у кожній територіальній громаді» [33].

Ключовими «показниками результативності є:

- проведення періодичного моніторингу та оцінки стану інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі територіальні громади;
- зменшення кількості безробітних внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом з фондів житла для тимчасового проживання, за програмами пільгового довгострокового кредитування з урахуванням критеріїв уразливості;
- збільшення обсягу фінансування за кредитно-інвестиційними механізмами забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом за рахунок

коштів державного, місцевого бюджетів та коштів з інших джерел, не заборонених законом;

- створення та функціонування консультативно-дорадчих органів з питань, що стосуються внутрішнього переміщення, на місцевому рівні;
- забезпечення в територіальних громадах рівного доступу до можливостей творчого розвитку, якісного дозвілля та забезпечення культурних прав внутрішньо переміщених осіб, а також для посилення соціальної згуртованості та їх повноцінної інтеграції» [33].

Стратегічна ціль 5. Підтримка безпечного повернення та реінтеграція внутрішньо переміщених осіб до їхніх попередніх місць проживання.

Здійснення державної політики у сфері внутрішнього переміщення вимагає активної підтримки з боку органів державної влади та місцевого самоврядування для добровільного та безпечного повернення громадян України до їхніх територій після їхньої деокупації або завершення бойових дій.

Відсутність свіжої інформації про поточну безпекову обстановку, стан критичних та соціальних інфраструктурних об'єктів, закладів освіти та охорони здоров'я, а також стану довкілля, ускладнює прийняття рішення внутрішньо переміщеними особами щодо повернення до їхніх попередніх місць проживання.

Держава повинна активно сприяти добровільному та безпечному поверненню внутрішньо переміщених осіб до їхніх попередніх місць проживання або їх переселенню до іншого регіону. Це також передбачає відновлення зруйнованих та реконструкцію чи ремонт пошкодженого житла та іншого нерухомого майна, або надання компенсацій за збитки, завдані житловому фонду внаслідок бойових дій, як одного з способів компенсації порушених майнових прав.

Потребує удосконалення механізм міжсекторальної взаємодії під час реагування на ризики, пов'язані з безпековою ситуацією (зокрема, розмінування, облаштування укриттів тощо), а також відновлення критичних та соціальних інфраструктур. Необхідно проводити заходи реагування на можливі напруження та конфлікти в територіальних громадах, викликані поточною ситуацією.

Основними завданнями, необхідними для «розв'язання зазначених проблем, є:

- забезпечення міжсекторальної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою формування державної політики щодо повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб;
- запровадження порядку обліку та компенсації вартості зруйнованого та/або пошкодженого майна;
- забезпечення належного інформування та створення інших умов для прийняття внутрішньо переміщеними особами обґрунтованого рішення щодо повернення до покинутого місця проживання;
- забезпечення належного планування відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України;
- сприяння у здійсненні заходів з підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів;
- здійснення інформаційних заходів, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах;
- створення підґрунтя для відновлення пошкодженої інфраструктури деокупованих населених пунктів» [33].

Ключовими «показниками результативності є:

- запровадження механізму координації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час вирішення питань повернення внутрішньо переміщених осіб до покинутого місця проживання та їх реінтеграції;
- регулярне інформування населення, в тому числі через офіційні веб-портали органів державної влади, територіальних громад, щодо ситуації на території населених пунктів, з яких було здійснено внутрішнє переміщення;
- кількість зруйнованого чи пошкодженого житла, що відбудовано та відремонтовано в територіальних громадах;

- кількість територіальних громад, які використовують цифрові платформи для картографування зруйнованого і пошкодженого внаслідок збройної агресії проти України житла та його відновлення на рівні територіальної громади;
- кількість внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштувалися на території проживання;
- розроблення та прийняття місцевих програм щодо підвищення рівня згуртованості та подолання конфліктів» [28].

Результатом реалізації Стратегії стане підвищення якості життя внутрішньо переміщених осіб шляхом посилення їх спроможностей та соціальної стійкості, стимулювання економічної активності, забезпечення реалізації їх прав та основоположних свобод, а також забезпечення добровільного, гідного та безпечного повернення на покинуте місце проживання, зокрема:

- запровадження системної державної політики щодо внутрішнього переміщення;
- створення умов для безпечного переміщення осіб з небезпечних територій та задоволення їх гуманітарних потреб;
- сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання;
- інтеграція внутрішньо переміщених осіб через усунення перешкод та створення умов для розвитку їх потенціалу, посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах;
- створення умов, за яких внутрішньо переміщені особи, мають можливість безпечно та гідно повернутись до покинутого місця проживання;
- забезпечення реінтеграції внутрішньо переміщених осіб до суспільного життя після повернення до покинутого місця проживання;

- забезпечення підтримки територіальних громад щодо створення умов для прийняття внутрішньо переміщених осіб та їх повернення до покинутого місця проживання, в тому числі шляхом застосування стимулів.

«Забезпечення ефективного виконання плану заходів з реалізації Стратегії здійснюватиметься з використанням відповідних інструментів моніторингу ключових показників ефективності та посилення інституціональної спроможності центральних органів виконавчої влади» [34].

«Джерелами фінансування заходів з реалізації Стратегії є кошти державного та місцевих бюджетів і кошти інших не заборонених законодавством джерел. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься також із застосуванням фінансової та технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні організації, а також іноземні країни. Технічна допомога може бути залучена у формі експертної допомоги, необхідних матеріальних ресурсів або коштів, виділених на цільові потреби» [34].

Очікування швидкого завершення війни і повернення ВПО у місця постійного проживання не справдилось. Уже понад рік триває повномасштабна війна. На багатьох територіях, звідки виїхали ВПО, або продовжуються бої, або є тотальні руйнування. Або ці регіони взагалі окуповані. Переселенці і далі живуть у нових громадах, які, своєю чергою, мають їм допомагати. Підтримка потребує коштів з місцевого бюджету, проте таке фінансування можливе за наявності відповідних бюджетних призначень, що формуються на основі ухвалених радою місцевих програм. Тому об'єктивно, територіальні громади, щоб діяти в межах закону, мають готувати і ухвалювати відповідні програми. При цьому формальна сторона питання не може закривати неформальний складник: а який глибший зміст має бути в місцевій програмі, крім надання голові громади права фінансувати передбачені програмою заходи.

Розпочати дослідження потреб різних цільових груп мешканців і мешканок громади, зокрема ВПО, можна «з таких дій:

1. Залучити місцеві/релоковані громадські організації та місцевих активістів до діалогу, щоб зафіксувати тенденції потреб і проблем різних цільових груп мешканців і мешканок громади (круглий стіл).

2. Організувати зустрічі з представниками спільнот різних цільових груп мешканців і мешканок громади, щоб вислухати їхні думки та пропозиції (фокус групові зустрічі, в т. ч. глибинні).

3. Вивчити досвід інших громад, де вже були ухвалені рішення з урахуванням потреб різних цільових груп мешканців і мешканок.

4. Спланувати та організувати публічні консультації з різними цільовими групами мешканців і мешканок громади або організувати опитування щодо планованих управлінських рішень.

5. Підготувати звіт про результати досліджень та опублікувати його на сайті місцевої влади, у соціальних мережах, провести звітну зустріч, діалог. Таким чином, забезпечити доступ до інформації для всіх зацікавлених сторін. Ці дії допоможуть забезпечити більш ефективне ухвалення управлінських рішень» [27].

Конституційною підставою ухвалення місцевих програм є стаття 143 Конституції України: «територіальні громади... затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку...».[35]

Затвердження місцевих програм є виключною компетенцією відповідних сільських, селищних, міських рад, і це визначено в статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Ви звернули увагу на важливий аспект створення місцевих програм для підтримки внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграції в нові громади. Ініціативи, які спрямовані на партнерства між громадами, можуть значно полегшити обмін досвідом та ресурсами для розвитку ефективних програм.

Ключовими аспектами створення таких програм є:

1. ****Місцева ініціатива та участь громадян:**** Важливо, щоб програми відповідали наявним потребам та були засновані на діалозі з місцевими жителями та представниками громад.
2. ****Фінансування і планування:**** Підтримка з місцевого бюджету вимагає ретельного планування та виділення бюджетних призначень для виконання програм.
3. ****Реалізація прийнятих рішень:**** Програми повинні бути націлені на конкретні кроки, реалізацію яких можна відстежувати та оцінювати.
4. ****Міжсекторальна співпраця:**** Співпраця між секторами та органами влади дозволить ефективно виконувати програми та максимально задіяти ресурси.

Щодо партнерства між громадами в Україні та з містами-побратимами в Європейському Союзі, такі ініціативи можуть стати важливим інструментом обміну досвідом та отриманням підтримки для місцевих програм.

Це відмінний спосіб розвинути мережі співпраці, які допоможуть громадам вирішувати спільні проблеми та реалізувати проекти на місцевому рівні. Ці партнерства можуть включати різні сфери, від інфраструктури та освіти до енергетики та відновлення після конфліктів.

Якщо у вас є можливість, важливо долучитися до цих ініціатив та скористатися можливістю обміну досвідом та ресурсами для покращення програм та підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Існує багато стимулів, які сприяють налагодженню міжмуніципального партнерства. Тут варто нагадати про окремий Закон України 36[38] та відповідні підзаконні акти, також розроблені методичні рекомендації для громад, які хочуть налагоджувати партнерство, розроблені приклади договорів у відповідних сферах тощо. Станом на 28.02.2023 року в Україні зареєстровано 925 договорів про міжмуніципальне співробітництво. [33,37]

Висновки до розділу 3

Взаємодія між українськими громадами та муніципалітетами європейських країн важлива не лише для інтеграції в європейський простір, але й для підтримки українців, які були змушені залишити свої домівки через конфлікт.

Це партнерство може сприяти розвитку різноманітних програм та ініціатив, спрямованих на допомогу внутрішньо переміщеним особам. Знання про їхні потреби та досвід українських громад можуть стати цінним ресурсом для розробки ефективних програм реінтеграції.

Важливо забезпечити не лише матеріальну, а й соціальну та культурну підтримку для українців, які були змушені залишити свої домівки. Це може включати підтримку у відновленні житлових умов, доступ до освіти, медичних послуг та інших необхідних ресурсів для успішної реінтеграції в українське суспільство.

Крім того, обмін досвідом та знаннями між українськими громадами та муніципалітетами Європи може стати важливим кроком у зміцненні взаєморозуміння та підтримки між народами, сприяючи мирному відновленню ситуації в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Понад рік жахливого та неспровокованого повномасштабного вторгнення росії в Україну спричинив безліч втрат і породив численні виклики. Одним із них став плин шаленої кількості людей в межах України за короткий час. Чинник внутрішнього переміщення найбільше вплинув на соціально-економічне становище місцевих громад.

2. Соціально-економічний вплив повномасштабної війни росії проти України на громади є величезним та ресурсовитратним. Це, своєю чергою, потребує ефективних рішень, зокрема й у взаємодії з внутрішньо переміщеними особами та дотриманням їх прав. Одним із ключових аспектів налагодження такої взаємодії є розуміння потреб, інтересів місцевих й новоприбулих мешканців і мешканок. Це водночас є критично важливим для розвитку та відновлення громад. Залежно від потреб різних за віком, статтю, соціальним статусом людей, що перебувають у різних життєвих ситуаціях, можна розробити стратегії, плани, програми, які закладатимуть основу ефективної роботи у таких сферах діяльності, як соціальні й адміністративні послуги, планування, розвиток інфраструктури тощо. Зрозуміти потреби мешканців і мешканок громад можна завдяки збиранню та дослідженню інформації про них. Водночас правильний аналіз даних допоможе органам місцевого самоврядування зрозуміти проблеми, із якими стикаються жителі громади, зокрема ВПО, і сформулювати рішення, які допоможуть розв'язати проблеми різних груп населення.

3. Стало розумілим, що ВПО потребують сталої підтримки для успішної інтеграції в нове середовище. Органи місцевого самоврядування можуть запроваджувати спеціальні цільові програми, що передбачають, зокрема, надання житла, фінансову, медичну, правову та інші різновиди допомоги. Важливо також враховувати індивідуальні потреби ВПО, щоб забезпечити їм максимально ефективну підтримку.

4. Актуальним завданням місцевих органів самоврядування є ефективна комунікація, зокрема, з новими мешканцями та забезпечення їхньої інтеграції в

групаду. Також не менш важливим є забезпечення сталої підтримки внутрішньо переміщених осіб і через партнерство між громадами

5. Територіальні громади в умовах війни пройшли краш-тест і стали базовою ланкою, що забезпечують стійкість тилу. На початковому етапі широкомасштабної російської агресії ТГ узяли на себе підтримку ЗСУ та частину їхніх функцій, забезпечення життєдіяльності громади (часто в умовах бойових дій); сприяли евакуації та розміщенню населення у відносно безпечних громадах; сприяли релокації підприємств, а головне – підтриманню стабільності в суспільстві.

6. Місцеве самоврядування в Україні довело свою життєздатність в умовах воєнного стану. У більшості регіонів ОМС зберегли свою функціональність і керованість, здатність здійснювати ефективне управління на місцевому рівні у співпраці з державною владою в особі ВА та їхніх очільників.

7. За час повномасштабного вторгнення росії в Україну органи місцевого самоврядування зіткнулися з новими викликами та, як би не звучало парадоксально, отримали нові можливості. Для того щоб впоратися з новими викликами та створити нові можливості, громади почали згуртовуватися та налагоджувати міжмуніципальні партнерства.

8. Завдяки міжмуніципальному партнерству з'являється можливість запроваджувати нові послуги або підвищувати якість тих, що уже надаються .

9. Українські громади від своїх іноземних міст-побратимів отримували і харчування для ВПО, і потужні генератори, і пожежні автомобілі, і ліки, і сучасне медичне обладнання. Для голів європейських міст дуже цінним є досвід управління громадою під час такої кризи, як війна, і ним українські керманічі громад активно готові ділитися.

10. Сфери, які можуть бути охоплені в рамках партнерства, насамперед залежать від того, які теми важливі для громад-партнерів, де існують спільні точки дотику та в якій галузі чи напрямку партнери хочуть співпрацювати. ! Українські громади мають налагоджувати партнерство з муніципалітетами європейських країн, адже це також один з аспектів інтеграції у європейський простір.